





Megyei Muzeumok Igazgatójának  
és Néprajzi Osztályának

Kaposvár  
Rippl Rónai tér

F: Jambrich Kázmér  
Pécs  
Tompai M u 30  
7623

Cs: göngyöleg  
T: Kézirat  
É: 2000 ft



Megyei Múzeumok Igazgatójának  
és Néprajzi Osztályának

T: Jambrich Kázmér gyűjtési  
anyaga II.r.

Kaposvár

Mellékelten megküldöm 2000 ft-os névleges értékkel "Adatok Szulimán néprajzához" c. összeállításomat..

A Pásztorház c. anyagot kb. 1966-ban nyújtottam be egy pályázatra, pénzjutalmat kaptam érte.

A többi anyagot ebben az összeállításban sehol nem szerepeltettem.

Kérésem az, hogy mint az előző küldeménynél is, kérem a Néprajzi Osztályuknak átadni és a kutató jellegű feldolgozáshoz felhasználni illetve lehetőséget kívánok biztosítani a hasznosításra.

Az anyag II. példányát a Szigetvári Városi Könyvtár  
III. példányát a pécsi Megyei Könyvtár kapja, ugyan-  
ezen cél megjelöléssel.

Ez az anyag sem tartalmaz folyamatos lapszámolást. A szorosán vett tárgyi néprajzi anyag 27 o., a pásztorházi anyag 14 o., a tájnyelvi sajátosságok 5 o., a Pintéerné meséi 2 o., a Parasztcsalád étkezési feljegyzései 4 o., összesen 52 o-on.

Gyűjtési anyagom III. részét, mely fényképfelvételeket tartalmaz, előreláthatólag csak májusban tudom elkészíteni, amikor a külső hőmérséklet is alkalmas lesz a laboráláshoz.  
Pécs, 1986 március 20.

*Jambrich Kázmér*  
/Jambrich Kázmér/  
tanár

Pécs 7623 Tompa M u 30

Együttal megküldöm Gönczi Ferenc hozzám intézett levelét szíves megőrzésre!



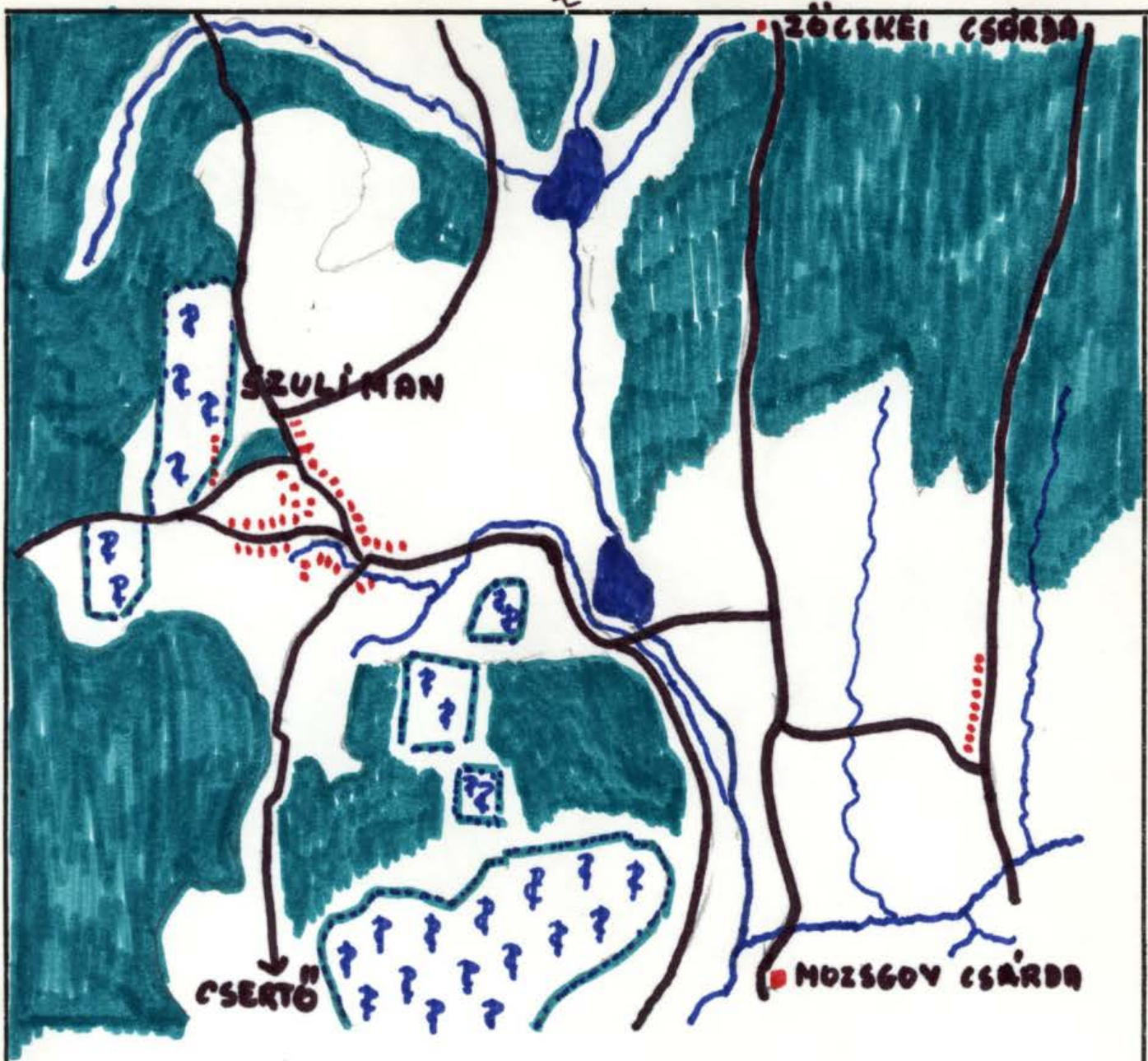








Szulimán, mint a zselici települések általában a domborzati formákhoz alkalmazkodott. Lakóssága, mely bizonyára egy idős a környéken található leletekkel, már a bronzkorban ismerhette a vidéket és kedvezőnek ítélte meg letelepedésre. Az I. katonai felmérés térképéhez hasonlíthatott ez a táj, ahol a dombok között fakadó jó ivóvíz, az erdő az élet fenntartását is biztosító állataival és faanyagával az élet folytonosságát és fennmaradását biztosította. Ugyanakkor védelmet is nyújtott az itt keletkezett telepeknek átvonuló hordákkal szemben. Az ősztől tavaszig tartó áradások a dombok aljában lévő vizenyős terepeken a rajtaütés lehetőségét megnehezítette és az összefüggő erdőség, mely Csertőtől Kaposvárig uralta a dombokat főleg természetes jellegű fáival: a cser, tölgy és bükkerdőivel esetleg több száz-éves faóriásaival legalább annyi tiszteletet ébresztett a bemerészkedőre, mint ma a ropoli kerület természetvédelmi területe. Még lóháton is több napot jelenthetett az átcserkészése és fennállott az eltévedés veszélye is. Hiszen a Zselichez a Mecsekvidék erdősége kelet felé, nyugat és északnyugat felé a Belső- és Külsősomogyi táj is zömmel ligetes, fás galériaerdőt jelentett; tájékozódáshoz meg kellett várni az est leszállását és a csillagokat.

A felszíni formákat követő lakósság a Vöröshegy déli oldalán a Gilitze hegy és a Felső mező közötti horhó partjára építette házeit a török hódoltság után és a lélekszám növekedésével terjeszkedett a Bakitza, Bakitya hegy irányában. Így sajátos L alakban épült ki a település, melyre merőlegesen helyezkedtek el a porták és a falu közepén az L betű alsó vonala megkettőződött; a kettőzés között amolyan "sziget" féle keletkezett. Ez lett a későbbi iskola helye is. Az 1740-es földesuri térképről ez olvasható le. Az L betű alsó, kelet felé vezető vonala mentén azzal párhuzamosan helyezkednek el a telkek.

A zselici kanásztelepüléstől időben és korban a Mária Terézia alatti Colmann féle rendelet végrehajtásáig, mely az áttelepülő német lakósságnak a házépítés és udvarkészítés rendjét is meghatározta hosszú a távolság; de a település jelenlegi arculatának formálásban ez a döntő tényező.

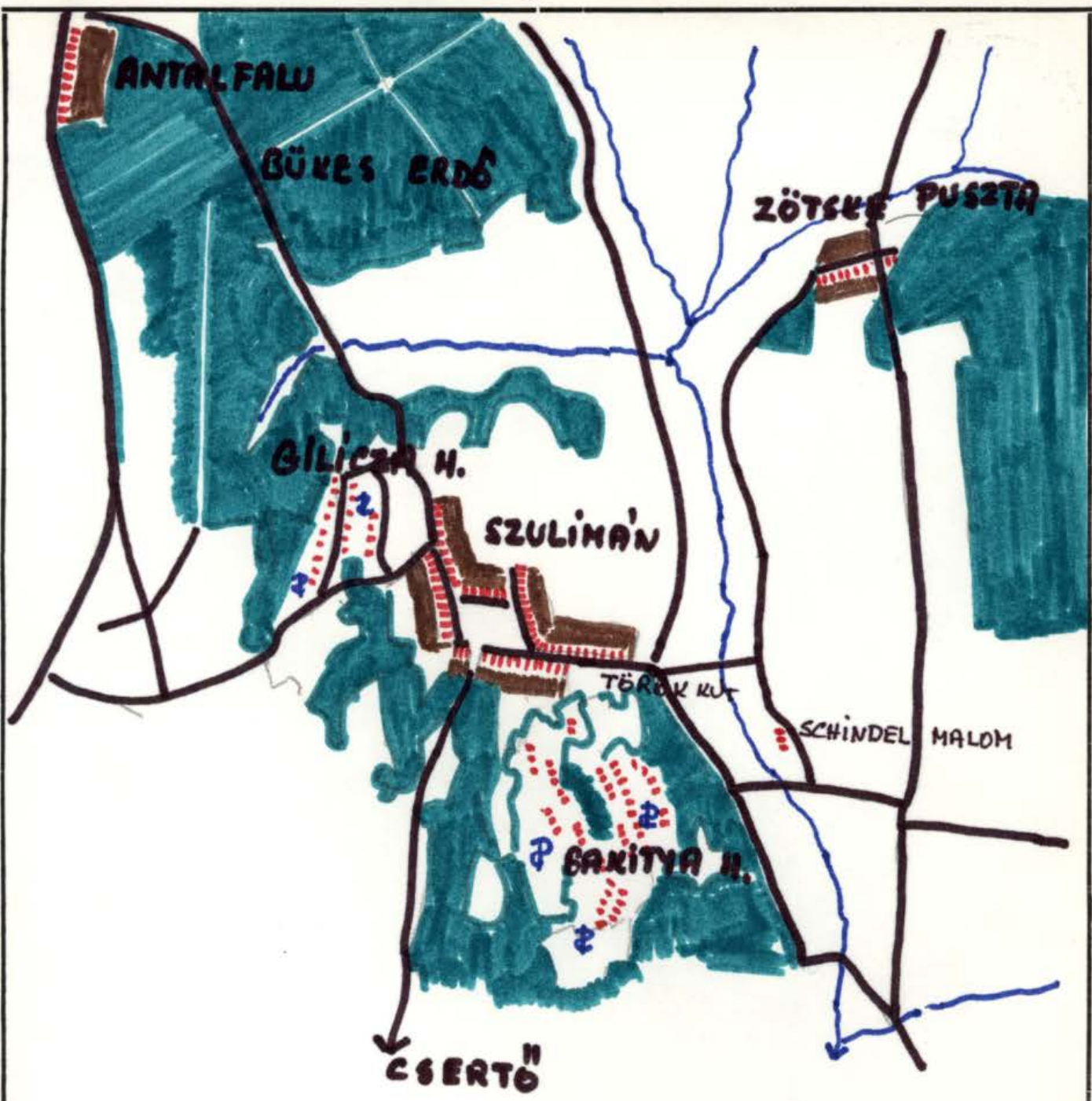
→ m-



-  ÖSSZEFÜGGŐ ERDŐSE'G
-  ZÁRTKERTI SZŐLŐHEGY
-  TATAK
-  REKESZTÉS
-  FÖLDÚT
-  TELEPÜLÉS

Művelet: <b>SZULIMÁN AZ I. KATONAI FELMÉRÉS IDEJÉN</b>		Évesítés: <b>1986</b>	Rajzszám: <b>M</b>
Rajzszám - lap: <b>1</b>	Méretarány: <b>KB. 1:50.000</b>		

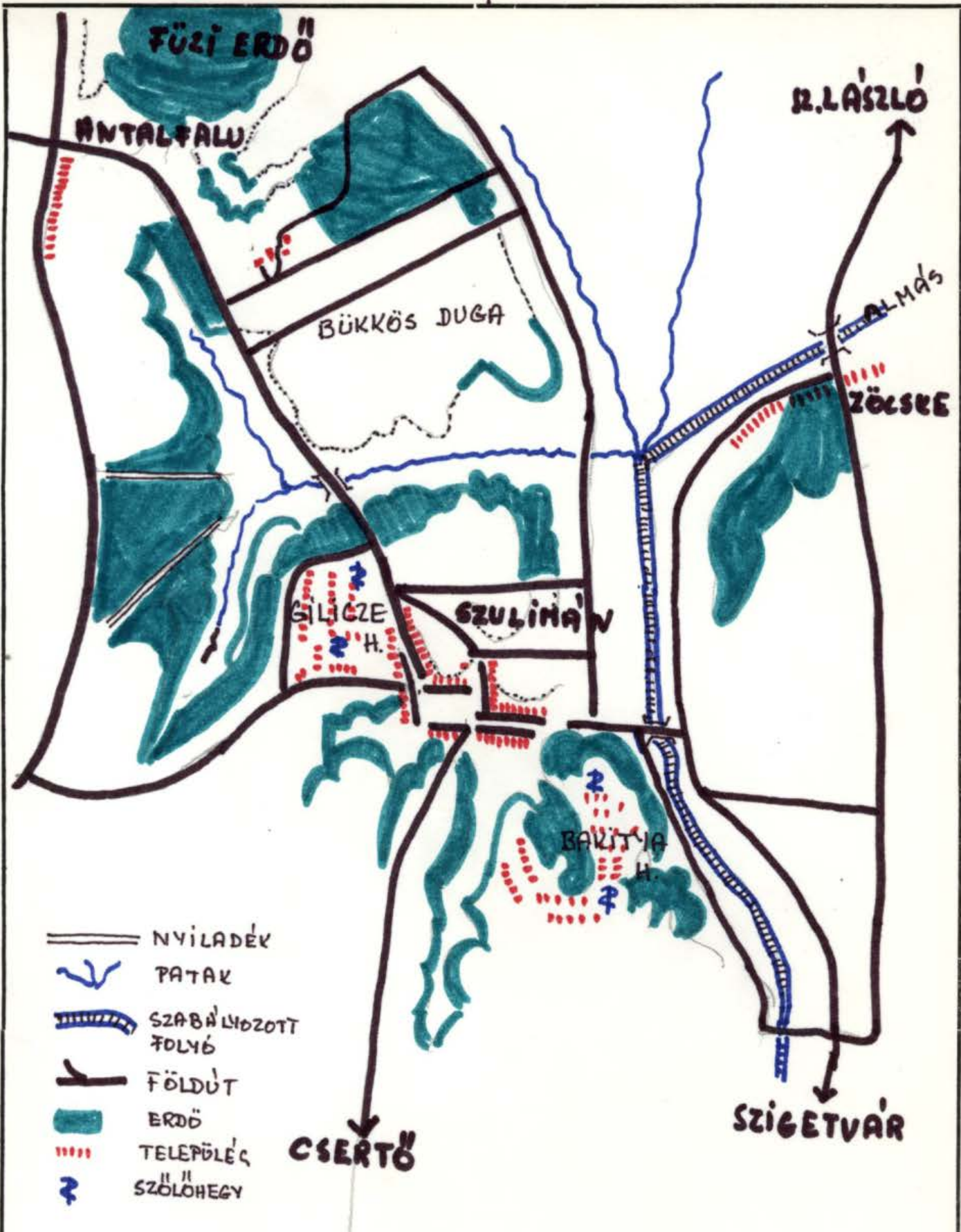




-  BELSŐSÉG
-  TELEPÜLÉS
-  ÖSSZEFÜGGŐ ERDŐ
-  FÖLDÚT
-  TATAK
-  SZŐLŐHEGY

<b>SZULIMÁN A II. KATONAI FELMÉRÉS IDEJÉN</b>		Rajzszám:
Méret:	Méret: kb 1:50.000	1986.
		M





- ==== NYILADÉK
- ~ PATAK
- ▬ SZABÁLYOZOTT FOLYÓ
- FÖLDÚT
- ERDŐ
- ⋯ TELEPÜLÉS
- ⌘ SZŐLŐHEGY

Név: <b>SZULIMÁN A III. KATONAI FELMÉRÉS IDEJÉN</b>		Rajzszám:
Skála: <b>KB. 1:25.000</b>	Év: <b>1986</b>	M

## A telek

Bár a történelmi vonatkozások nem teljesen elhanyagolhatók, a középkorban sessio, fundus, fundus curiae néven szerepel már az oklevelekben, később porta elnevezés alatt. Ez a magyar nyelvben ismert ülés és hely szavunknak felelt meg.

A XI-XII. században nem foglalta magában sem a házat, sem a települést, sem a kertet /ortus/, azaz az állatoktól féltett haszonnövények számára elkerített helyet. A telek akkor a jószág kert mögötti telelőhelye volt, melyet trágyázottan szántottak fel.

A XIII. században már a falu egész belső művelt területére vonatkozott.

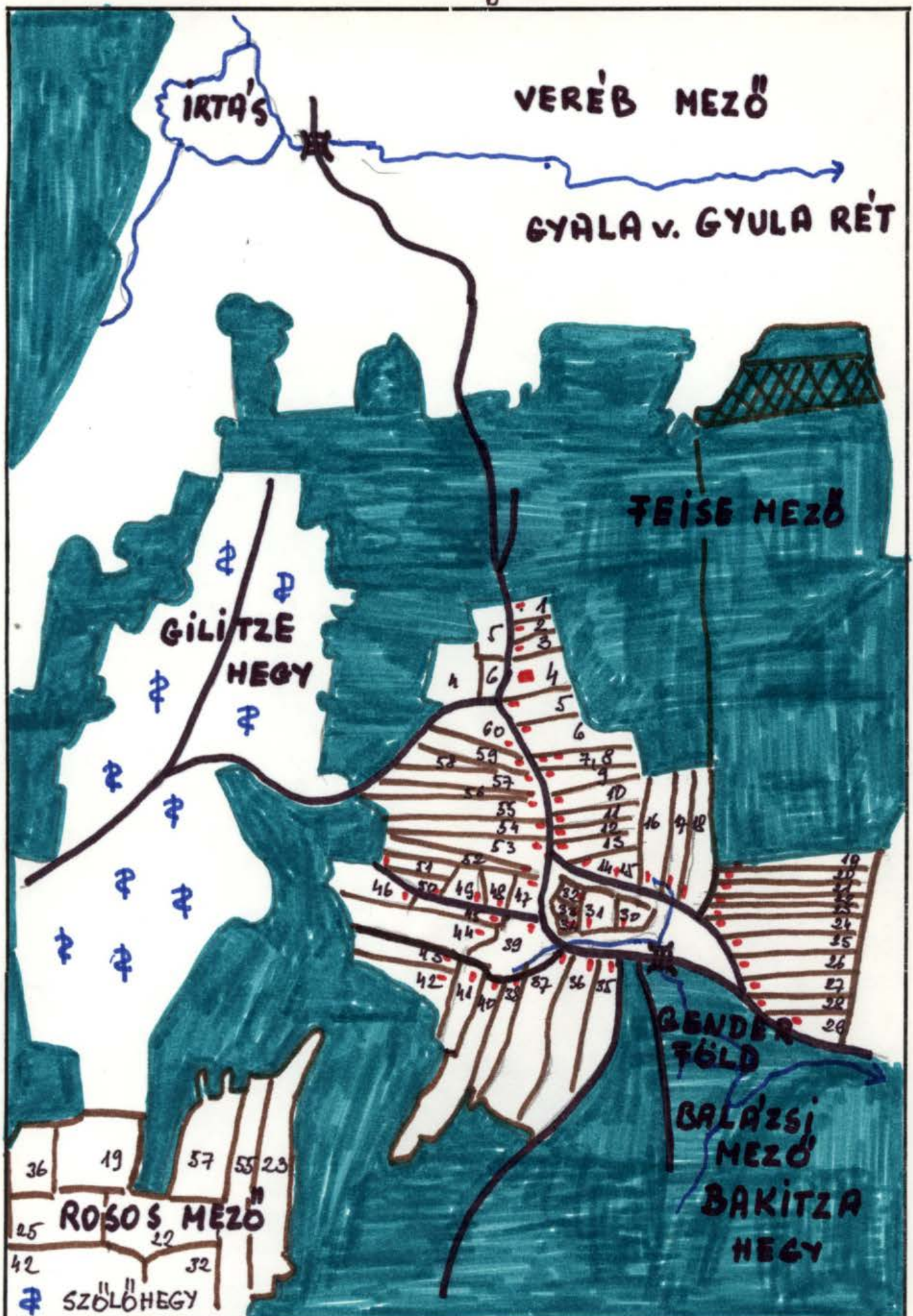
A XIV. században a sessio a belső telken kívül magában foglalta a szervesen hozzákapcsolódó külső tartozékokat, a szántóföldet, rétet és a falu határán belül osztatlan állapotban lévő erdők, legelők, nádasok használatát. A belső és külső telek ettől kezdve egységesen alkották a jobbágygazdaság egészét.

A belső telek volt a jobbágygazdaság stabil részét. Ennek alkotórészei a házhely a rajta álló házzal, az udvar a gazdasági épületekkel, továbbá az udvarhoz kapcsolódó veteményes-, szőlős-, gyümölcsös- és szérűskertek voltak. Azt hogy mekkora belső telket kell tekinteni az egész telek alapjának, azt a Mária Terézia 1767-1772. évi urbérrendezése előtt a földesur és a helyi szokás határozta meg. Nagysága ezután 1200 négyszögről volt általában s ennek fele volt a fél-, illetve a negyed vagy nyolcadtelek.

A külső tartozékok között a legfontosabb a telki szántóföld volt, a jobbágycsalád megélhetésének tényleges alapja. További tartozékok /pertinentia/ voltak az egyénileg osztott kaszáló vagy rétföld, végül a közös erdő, ~~az~~ legelő, halászóviz, nádas használatához való jog. A nagyságrendet illetően a talaj termőértékétől függően 25-40 hold körül mozgott, de előfordultak 10 és 70 holdnyi szélsőséges határok is. A rét 10-20 holdra számítható általában. A méretbeli eltérésekre a talaj termőképessége, a népsűrűség, az adott föld művelési rendszere /két- vagy háromnyomásos gazdálkodás/ és a jobbágyok igaereje lehetett hatással.

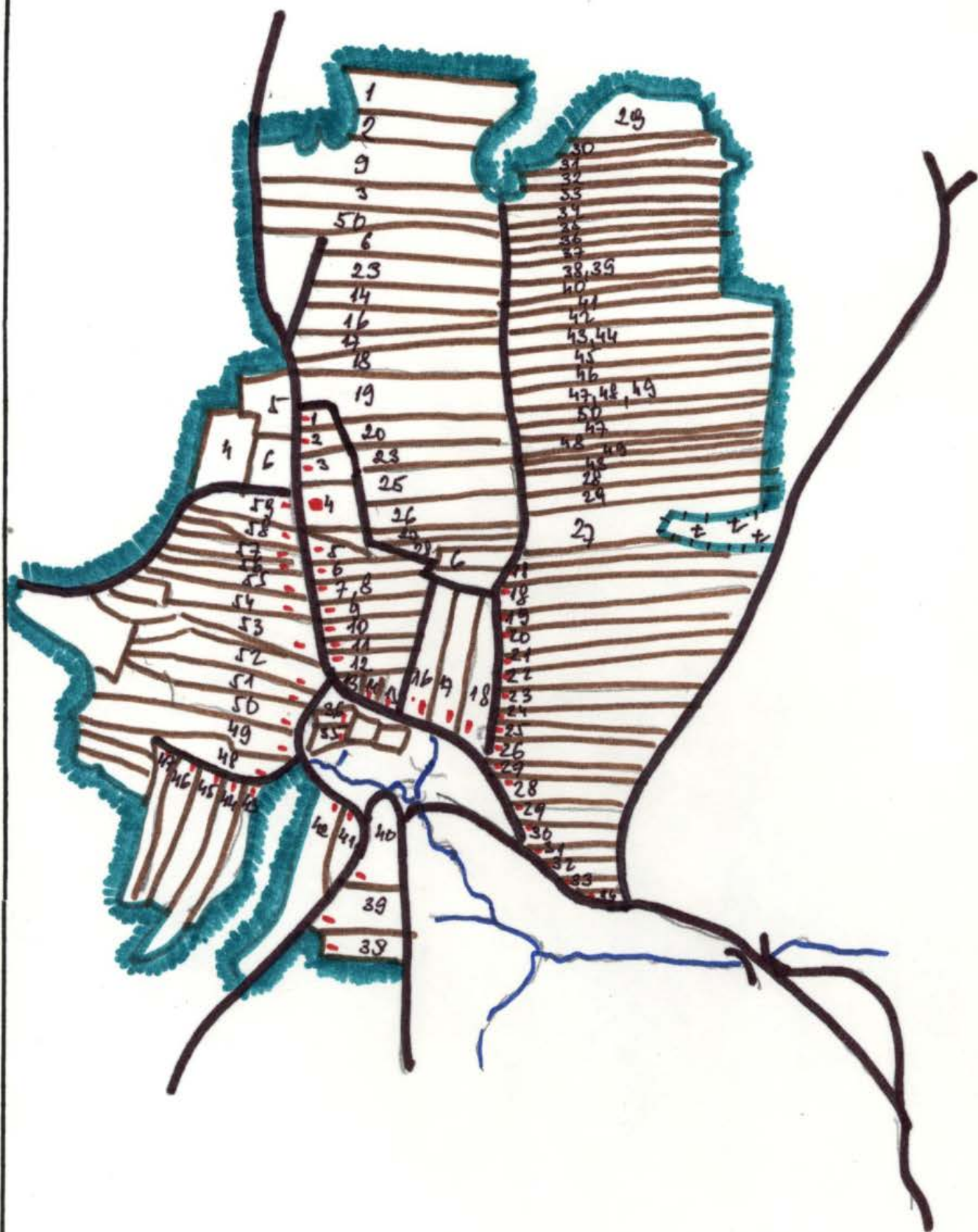
Érdekes, hogy 1767 után a szántót 26-32, a kaszás rétet 8-12 holdban állapították meg egy egész telek esetében.





NÉV: <b>TELEK</b> ÖSSZEFÜGGŐ ERDŐ		SZULIMÁN 1740-BEN		Rajzszám:	
IRTÁS ALÁ KEZDETT		Ellenőrizte:		M	





<b>SZULIMÁN BELSŐJEGE 1780-BAN</b>		Ábratípus:	Rajzszám:
Építési- idő:	Ábratípus:	Méret:	M



Szulimánban 1727-ben 24 hányados telkü jobbágyról tesznek említést. Ebből következtetni lehet az egész telek nagyságára. Itt a szántóföld nagysága a föld minőségétől függően 18-28 hold között váltakozik, a kaszálóterület 8-13 holdnyit jelent. Ez a lélekszám csak mérsékelten emelkedik, mert a 24 családból 7 gyermektelen, 8 egy gyermekes és a maradék 9 családban pedig összesen 30 fiu van.

Az 1730-as összeírásnál is 38 fiu szerepel összesen de akkor már a névsor 31 családot említ.

Az 1767-es felsorolás már 39 családfőre enged következtetni, akik között 4 zsellér és egy házatlan zsellér is akad.

Az 1740-es földesuri térkép 60 parcellát, talán telket említ, bár nem mindegyiken jelöl házat és ez a számjelölés lényegesen nem változik az 1780-ason sem. Ez egyébként már az erdőterület módosulását jelenti a település közvetlen közelében. A Feise mezőnek jelzett terület kb. 45 felé szétosztott hajdani erdőföld, mellyel a szántóföldi terület jelentősen növekedett. A földek classis-váltására viszont majd csak 1825-ben kerül sor.

Itt kívánom megemlíteni, hogy a mozsgói plébánia Historia Domestica-ja 1793-ban már 103 párt számolt meg. A pécsi püspök látogatása idején rkat. horvátok a lakói és kb. 470 lehetett a vallási értelemben vett felnőtt száma.

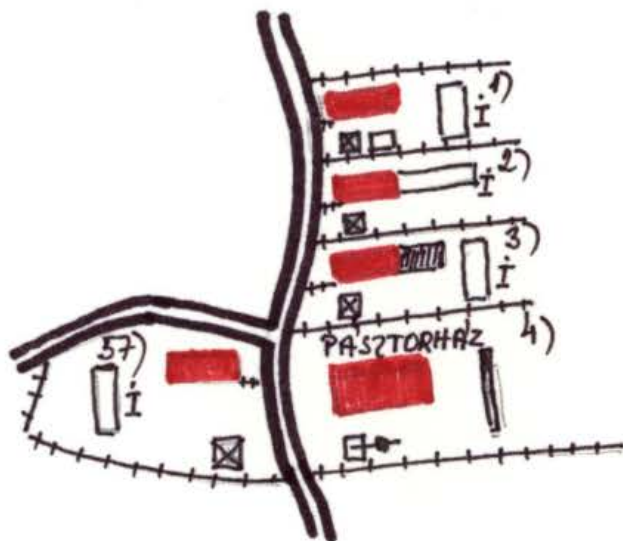
Az 1780-as térkép az I. katonai felmérésnek is alapját jelentette. A falu területén az átalakulást a II. és a III. katonai felmérés alapján követhetjük nyomon. 1925-ben már 199 lakóház van belterületen.

Az udvar alkalmazkodott az épületek elhelyezésére a községben kialakított szokáshoz. A lakóépületek a telek északi oldalán helyezkedtek el. Zömmel nyeregtetős zsuppal vagy cseréppel fedett házak folytatásaként az istálló és a pajta, szin. Az udvar déli oldalán az ólak, nyári konyha.

A házak előtt előkert. A lakóházat a gazdasági épületektől nem minden esetben kerítették el.

A századfordulón a németek gazdasági épületeiket a lakóházra keresztbe fordították, ezek az utcával párhuzamosan helyezkedtek el; külön udvaruk volt. Téglából készült épületek díszítése is kiemelte a német lakósság tiszteletét állatai iránt. A család sokszor vert falu házban lakott.

Az udvaron a déli oldalon a kerítés közelében állott a kerek kut, kevés helyen gémes kut is volt. A víz tisztaságára sokat adtak és a melléképületektől legalább 30 m-re távolságra furták, ásatták a kutat.



-  KERITES
-  LAKHÁZ
-  ISTALLÓ
-  KERÉKES KÚT
-  GEMESKÚT
-  ÓLAK

**SZULIMANI UDVAROK**

Rajz-  
szám:

Elkészítette:

Rajz-  
szám:

Rajz-  
szám:

Kelt:

M



A kerítés a ház körüli területet, az előkertet a belé ültetett virágok érdekében, a lakóház udvari részét a gazdasági udvartól és általában a telek belsőségi részét valamilyen formában kerítették. Az utcafront felé diszítéssel látták el, és ezért ez módosabbá vált.

A szomszéd felé egyszerűbben, hogy csak a mesgyét juttassák ki-fejezésre.

A gazdasági udvart a lakóház felől fonott dróttal is kerítették, hogy az aprójószág se lábatlankodjon át.

Kőkerítés a 40-es években 1-2 helyen volt található.

Deszkát, lécet alkalmaztak, de volt venyigéből fonott kerítés is. Aki adott magára valamit az a lécet vagy maga, vagy mesteremberrel megfaragtatta.

Szulimán környékén az erdőben, a faluban a telkek végén vadon nőtt akácrezula volt; pár suháng, 1-2 fa esetleg. Gyorsan növekvő fafajta, többször kell ritkítani.

Sok mindenre lehetett hasznosítani.

Került belőle kerítésoszlop

szőlőkaró

szerszámnyél is. A vastagabb és döntött fákat felfűrészeltették deszkának vagy lécnek.

Fafűrészelő akadt minden faluban, aki benzinmotoros önjáró szerzőmával végigkocogott az uton, ment oda, ahová hitták.

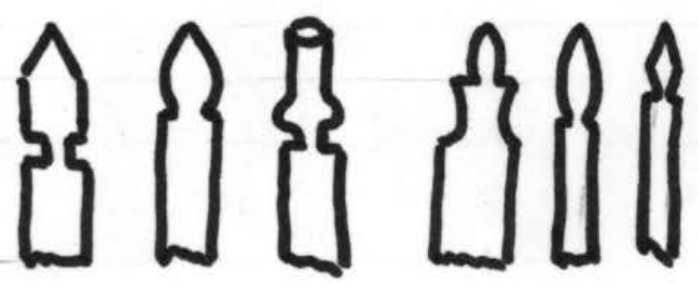
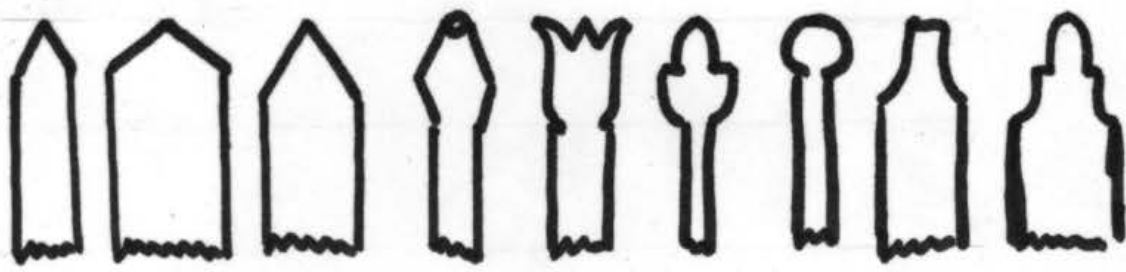
A nagyobb rönköket gatterbe vitték. A legközelebbi Szentlászlón volt a malomnál. Fisli-nek hívták a molnárt. Amikor vittek órletni, megbeszéltek vele a fűrészeltetést is.

A gallyak közül az egyenesebbeket felhasználták. A közbirtokosság erdejében évente egy-kétszer mentek gallyat szedni.

A kapu általában diszesebb volt, mint a kerítés. Léckerítéshez léces kapu illett, de deszka kaput is tettek. Ezeket már asztalossal vagy bognárral készítették.

A kerekes kut házát is diszített lécekkel látták el.

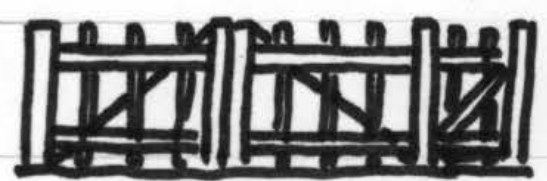
A hágcsut a kerített "hófstell"-nél láttam a telekre be- és ki-vezető utat jelölte. Kisebb gyerek nem is lépte át, ha egyedül maradt otthon, apró jószág pedig biztos hogy nem kószált el a határban.



KERÍTÉSLEĆ  
DISZÍTÉSEK

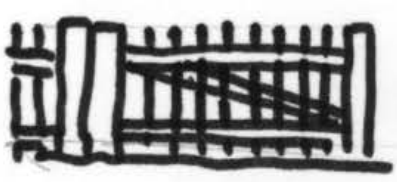


HÁGCSU

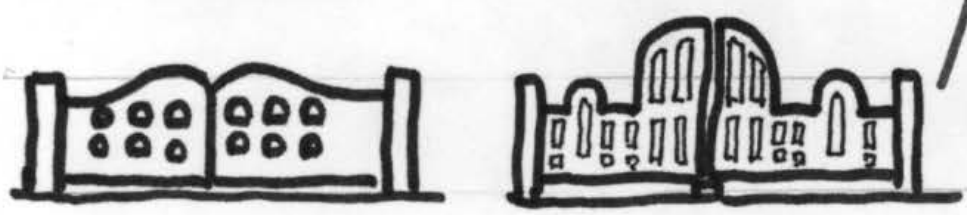


KÉT SZÁRNYÚ

KAPUK



EGYSZÁRNYÚ

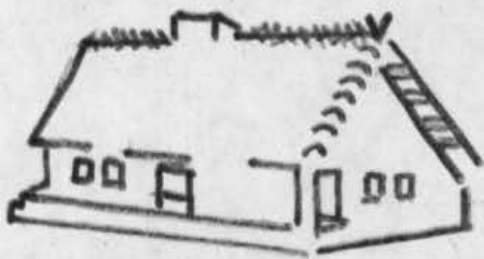


DESZKA

<b>SZULIMÁNI KERÍTÉSEK</b>		név:	Rajz- szám:
rajz- jegy:	létszám:	Kelt: 1942-44	M

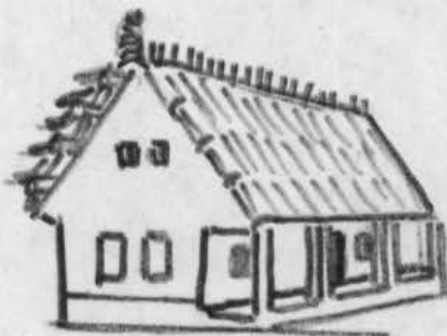


## Háztipusok Szulimánban



Már a 40-es években is csak néhány zsuppos ház volt a faluban. A tornác vagy egylábás, vagy többlábás volt, a ház hosszától is függött, a tetőtér méreteitől is.

A vályogból vagy tömással készült fal a homlokzat felőli alátámasztással biztosította a tetőt, esetleg a hátsó szoba előtt egy faoszloppal is biztosították.



Volt, ahol gondosan évente pótolták a zsupp hiányosságait és cséphadaróval szentelenítették a rozsképét. Másutt megvárták, amikor már nem volt tartása sem jóformán a héjazatnak.

A melléképületek fedésénél hamarabb tértek át a cserép használatára, mint a lakóháznál, hisz az állatokat jobban féltették.

Fazsindelyt inkább szőlőhegyi házaknál alkalmaztak.



A hulladékgyűjtő a faluban megengedhette magának a szórakozást és a tető szomszéd felé eső részét bádoggal fedette; ez még az ötvenes évek végén is elfogadható állapotban volt.

Ezek a házak nem hasonlítanak azokra a háztípusokra, melyeknek ismeretével a XIX. századi német lakósság ide érkezett. A nyugat-németországi területen ma is megtalálható 2-300 éves falusi házak jól mutatják a favázás erősítés lehetőségeit. Ezt a sajátos módszert ott is az erdővidékek szomszédságában létesült falvak lakói alkalmazták.

Schwarzwaldban található az ugynevezett nagycsaládos ház, mely egyidejűleg több nemzedék számára is alkalmas volt.



A Rajna két partján, tehát Rheinhessenben és Hessenben egyaránt gyakran lelhető és táj- és utcaképi szempontból ma is csodálatraméltó a favázás, gerendamerevítéses ház kontyos tetővel.



Sauerlandban ismert, szőlőhegyi, részben melléképületeknél is alkalmazott építési technika a faváz, melyet a csapolt ferde gerendával szilárdítottak. A gerendavázt vályogtéglával vagy fonott fallal és azt tapasztással tették időt és hőmérsékletet állóvá.

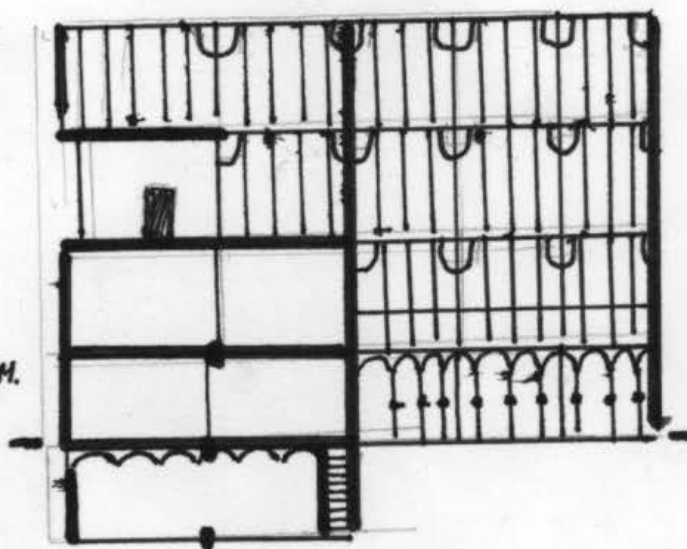
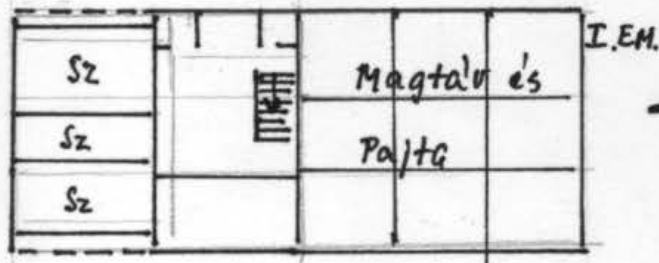
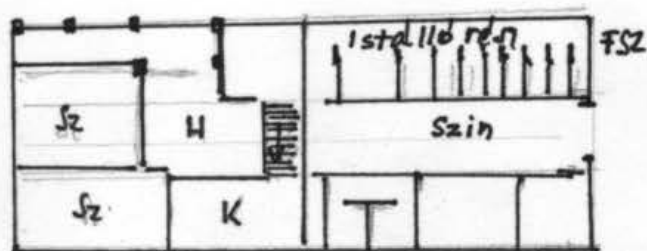
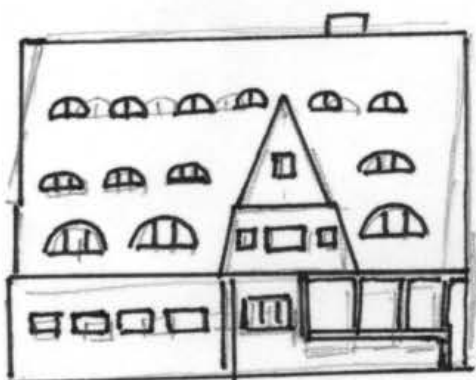


Szulimánban a szőlőhegyben a présházaknál maradt meg a gerendavázás építkezési mód amlékeztetően az ősökre.

Az áttelepült lakósság szívesen alkalmazta a nyeregtetőt és a kontyosat is, melyet zsuppal borítottak.

Fazsindelyes házak is voltak, erre lehetőséget a környék erdői biztosították. Meg is maradt ez a település melletti malom nevében: Schündeleisi - sündeleisi - sindeles - zsindelyes néven.





**TÖBB NEMZEDÉKES LAKÓHÁZ  
VÁZLATRAJZA**

tervező:

Rajz-  
szám:

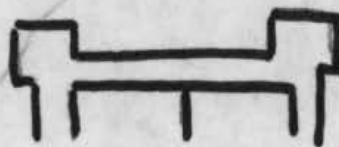
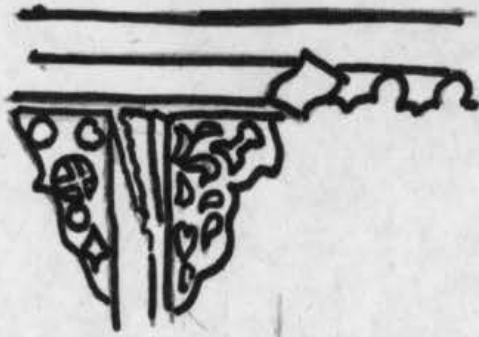
Ábrák-  
jegyzék:

Ábrák-  
jegyzék:

Év: 1986

M

Tornác és ablak-keretdisz



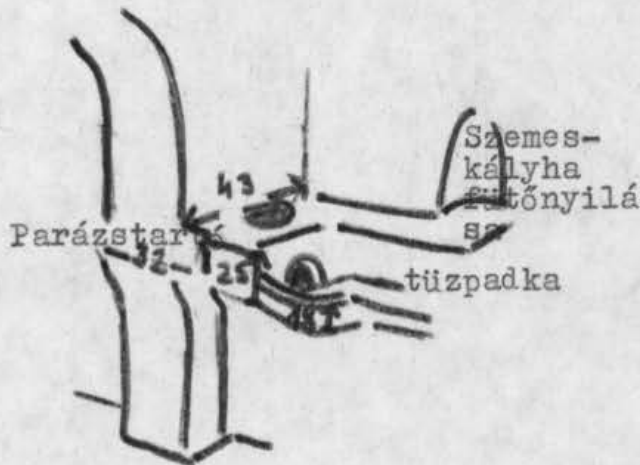


Konyha

Különböző elnevezéssel beszéltek róla: kéménybót, bóthajtás, füstölő, hideg konyha, meleg konyha, szabad konyha.



Előlnézeti kép



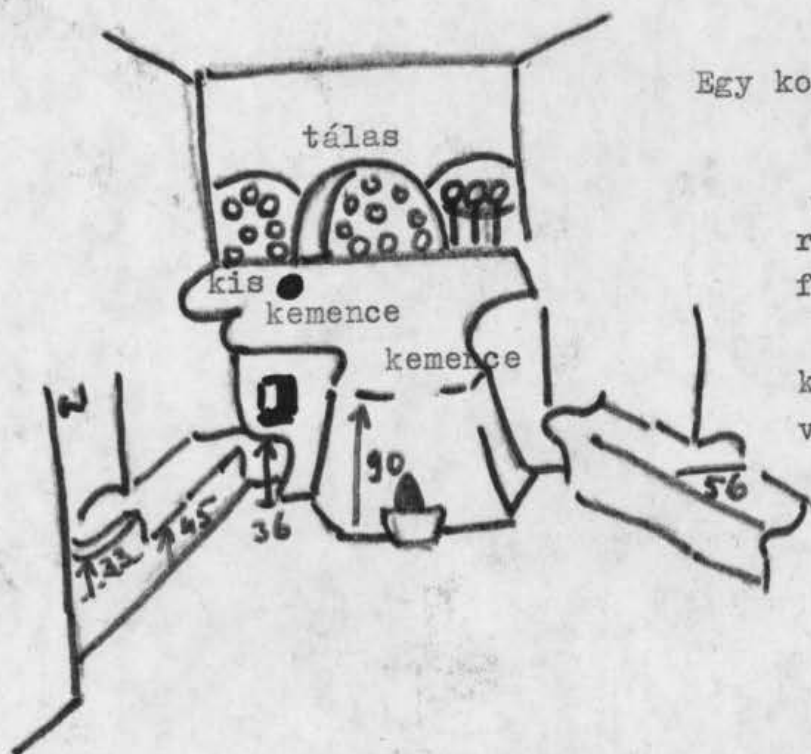
Leginkább bóthajtásnak nevezték és arra gondoltak, hogy felette a tetőtérben egy égetett vagy vályogtéglából összerakott, kisárazott bolthajtás terelte a füstöt a kémény felé. Más faluban, így Somogyhárságyon szabad tűzhelynek nevezték, mert a bolthajtás alatt álló kemence tetején is lehetett tüzet rakni; e fölé odatették a vasháromlábát vagy a kropli-tetőt és belelittyentették a maradék ételt, ami aztán szépen felmelegedett.

A kemence különböző méretű volt; csutaszárral melegítették be és amikor ez hamvadóban volt, akkor száraz rőzsét tettek rá, majd gallyakat is. Nem kellett nagy ész, csak kisebb gyakorlat, hogy a kenyérsütéshez az alkalmas hőfok meglegyen. Csak a bubuta lányok nem voltak használhatók még kenyérsütésre sem.

A kemence mellett a füstösben voltak a tűzpadkák kétoldalt. A fal szögletében az egyik oldalon a parázstartó. Keményfa forgácsa volt a legjobb erre a célra, a nyesedék, ami az udvarban a yágitón keletkezett; sokáig tartotta a parazsat, amiből aztán fuvással vagy legyezgetéssel láng lobbant.

A tűzpadkáról falba vágott nyílás a szoba felé; ezen át fűtötték a kályhaszemekkel is díszített szemes-kálhát. Ezt is csutaszárral főleg.

Később mikor a szobában rakott sparihert lett, akkor ennek a füst-elvivő csöve ért a bóthajtás alá és ilyen házakban csak az első szobában volt a szemes kályha, melybe a vendég kedvéért fűtöttek, hacsak nem melegített a vendéget az elfogyasztott ital, meg a vastag áunna.



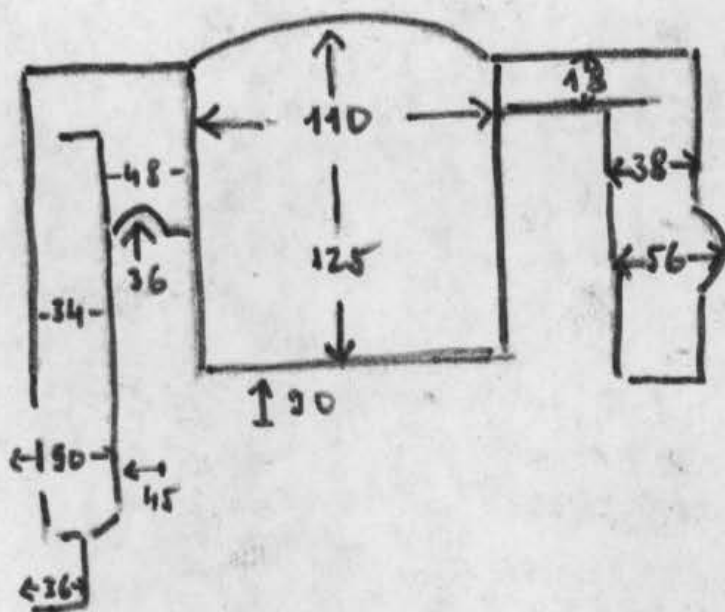
Egy konyha előlnézeti képe

A tálasban mázas tányérok, fakanalak rendben függesztve.

A kemence mellett kis kemence közt tésztának vagy lángosnak sütésére.

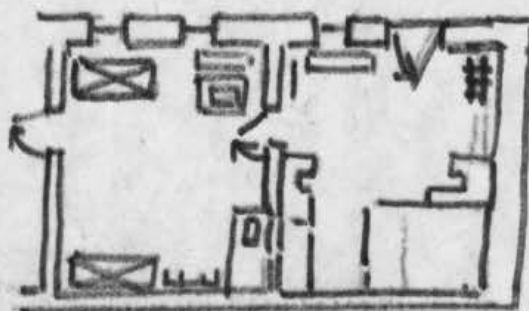
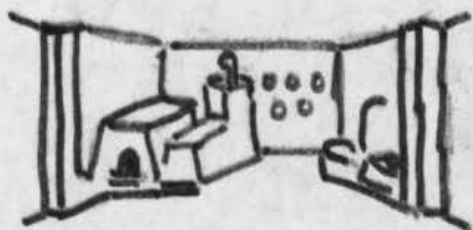
Igaz, hogy a lángos a gyürke-tésztából, a maradványból készült, ami a formázás után kimaradt. Dehát a kemencében egyszerre nagy ölelnyi való kenyerekből vagy 6-ot is sütöttek, legalább 2-3 hétre való.

A kis kemencét pedig könnyen betüzelhették bármikor.

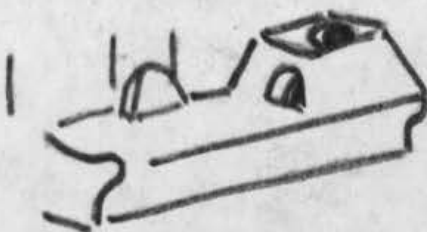


Egy konyha felőlnézeti képe

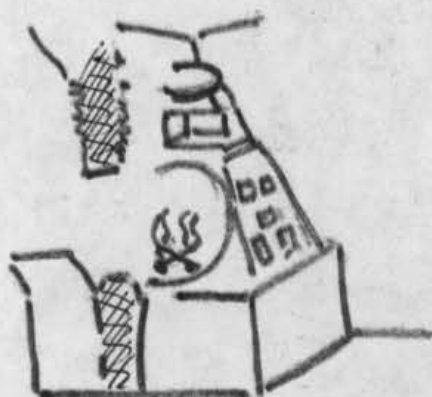




szemeskályha      kemence  
tűzpadka      sparhert



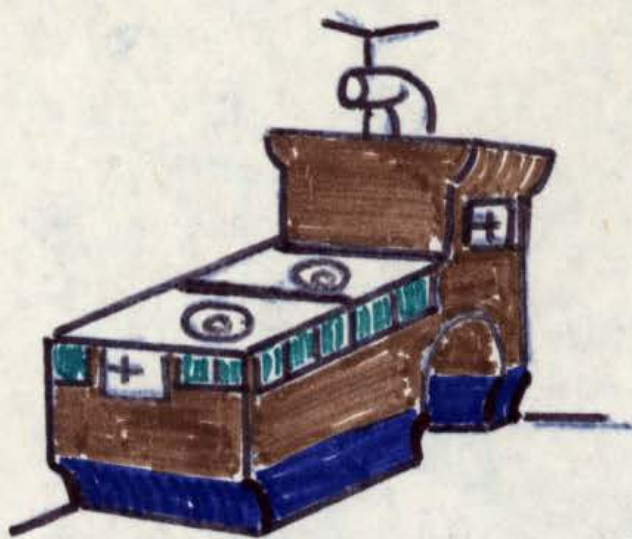
ágy  
pad  
asztal  
fali téka  
létra  
fogas



Metszeti kép a  
szemes kályháról

Volt olyan ház, ahol a rakott sparhert a kemence mellé került.

A sparhert tetején a meggörbitett füstkivezető cső terelte a bóthajtás felé a füstöt. A bóthajtás alatt jó magasan keresztbe tett rudakon füstölődött a disznóvágás maradványa. Oda már csak "hideg" füst került, de hosszabb ideig maradt meg a husnemű és más, volt az íze az ilyen töltelékárúnak nyár derekán.



A sparhert nem a gyári csikó tüzhelyt jelentette, hanem a téglából rakottat, a boltozattal ellátottat, melynek bolthajtása alatt az előkészített tüzelő szikkadt.

Különböző színűeket láttam és a vad színeket a pizsoktűrése miatt kedvelték. Általában olajjal festették át mérhetetlen vastag réteg esetenként megpattant és ledőlt; sebj, besározták a helyét, amikor megsikkadt újrafestették.

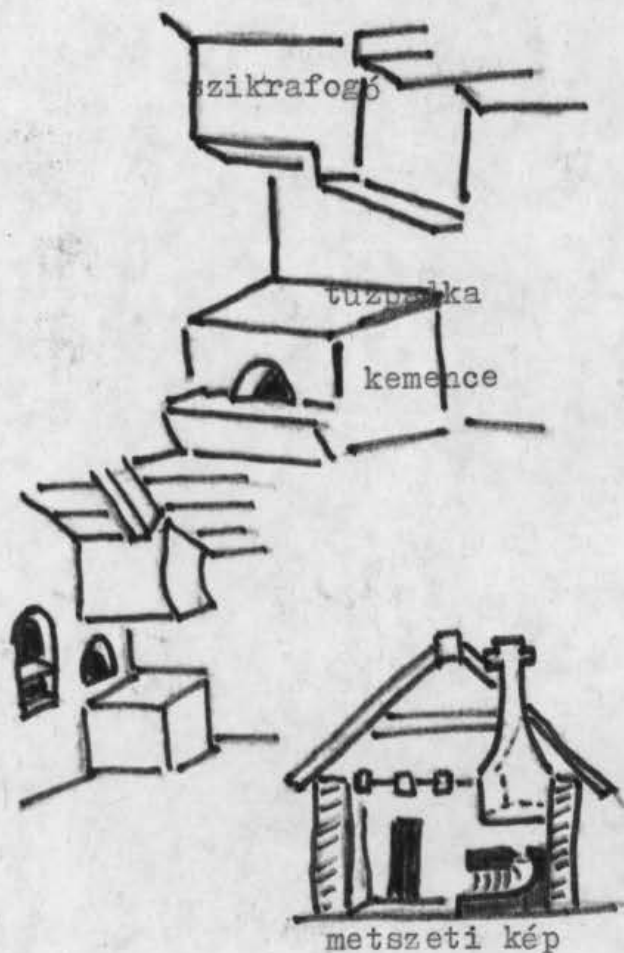
Lila lábazat és barna felső rész, barna lábazat és zöld felsőrész, vagy zöld talpazat és barna felsőrész voltak a színek. Az oldalát a platni

alatt kályhaszemekkel diszitették. Ritka volt, hogy azonos "szemű" volt a diszítés; amit talán vásáron megláttak és nem is volt drága, hazavitték és ezzel megadták a tiszteletet a sparhertnek.

Ha a sparhert a szobában állott, akkor a kivezető füstcső a falon át a bőthajtás alá vitte a füstöt; a bőthajtás alatt elhelyezett sparhertet nem diszitették kályhaszemekkel.

A kályhaszemen a virágszirom és a tulipán, körgyűrűk mint motívumok, illetve centrikusan befelé mélyülő kiképzés szerepelt a domborítás mellett.

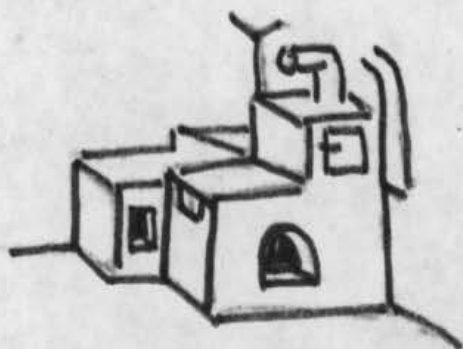




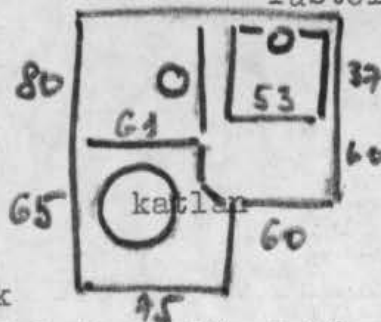
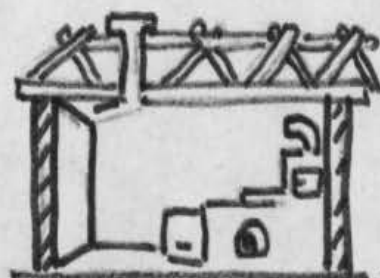
A szőlőhegyi pincékben a kemence felett durván gerendából tárt szikrafogó védte a deszkamennyezetet és terelte a füstöt a kémény felé, melynek itt "bót, bóthajtása" nem volt.

A falban bemélyített üreg használati tárgyak tartására.

A mennyezet gerendára ácsolt deszka, amit jó ha a tetőtér felől le-sároztak, mert akkor télen sem futott ki a meleg, különösen, amikor "kanmuri"-kor esetleg 1-2 napot is ott töltöttek.



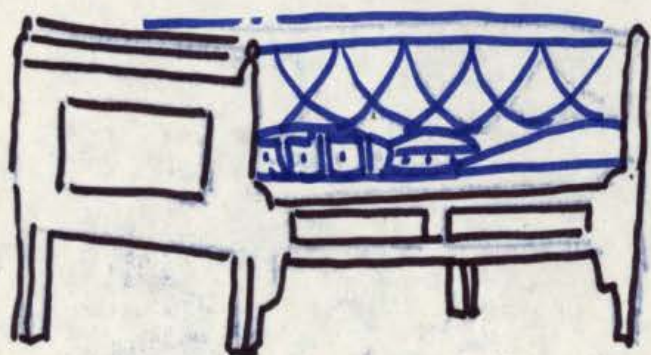
Később, amikor a telken nyári konyhát építettek, a kemence a rakott spór, a kemencén a helyet képezték és az állatoknak krumplit. A nyári konyha ajtaja felett téglányi hézag maradt a füstluk. A kettébeszelt ajtót be lehetett hajtani, a füst szép lassan huzódott a füstluk felé; ember vót, akinek nem csipte a szemét.



mellé került katlannak is itt főzték a

teglányi hézag maradt a füstluk felé; ember vót, akinek nem csipte a szemét.

A szoba jellegzetes butora az ágy

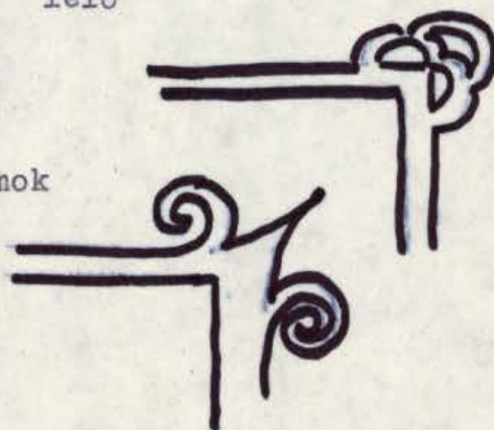
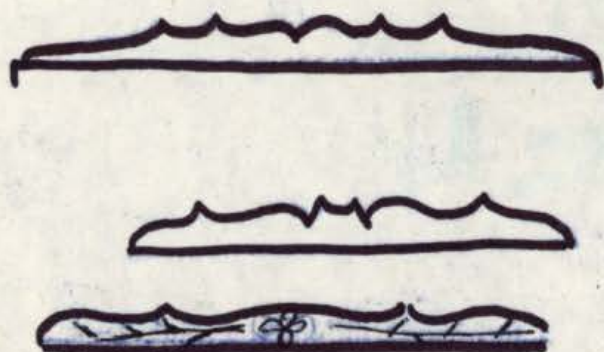


Régi, festett ágyat csak néhány helyen találtam. Alvásra /mindennapos/ csak ritkán használták. Ez amolyan vendég-ágyféle. Az egymás mellé tett vánkосok díszítése és azokat fedő dunyháé vásári jellegű.

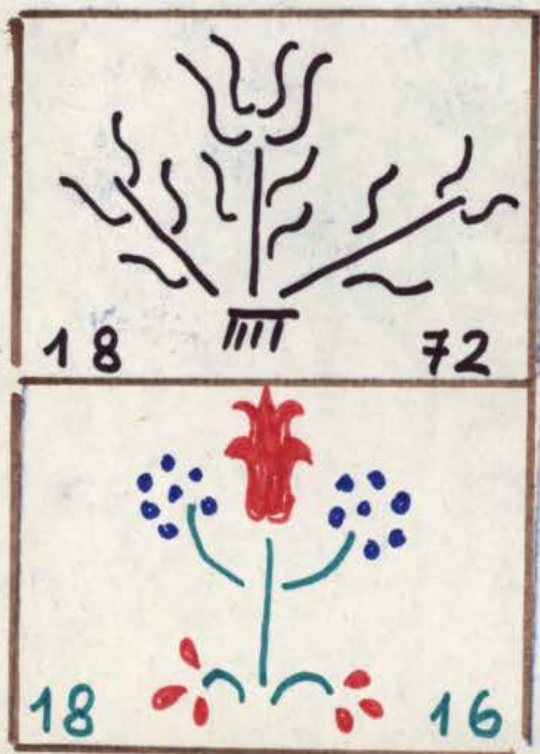
Az ágy vagy diófaváccal alapozott, vagy barnás árnyalattal festett, melynek oldalán és láb felőli "kockáit" azonos jellegű motívumok díszítették. Így pl. a Bach Jakab felírás 3 kül. helyen található.

A színezés az eredetinek megfelelő

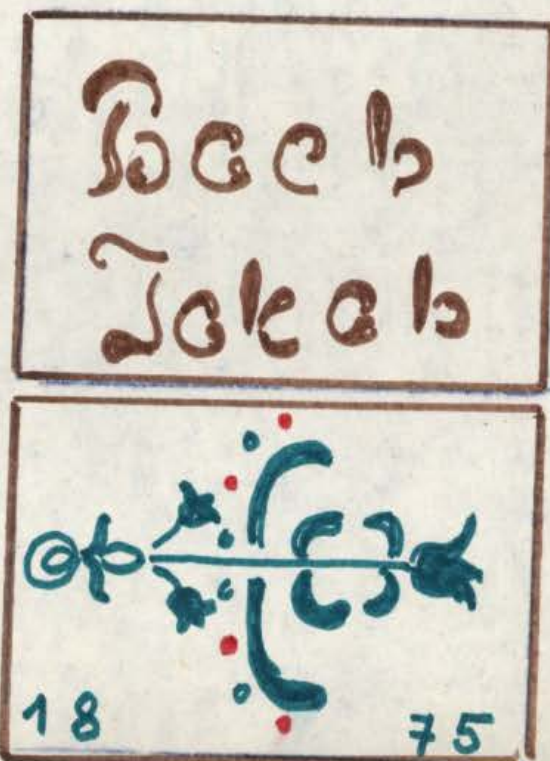
Ágyszegély motívumok



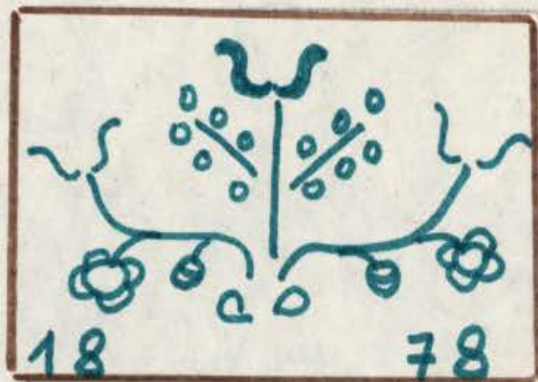
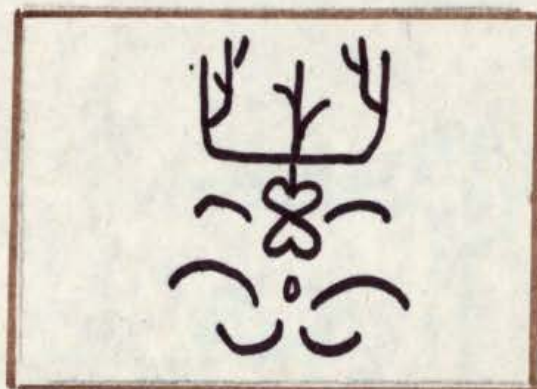
Ágyvég-díszítés



Égetett és vésett díszítés

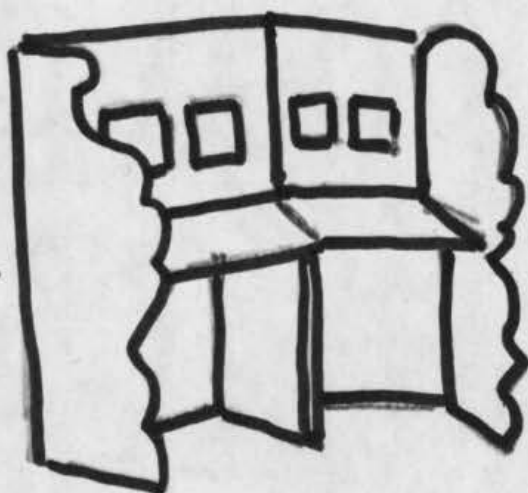
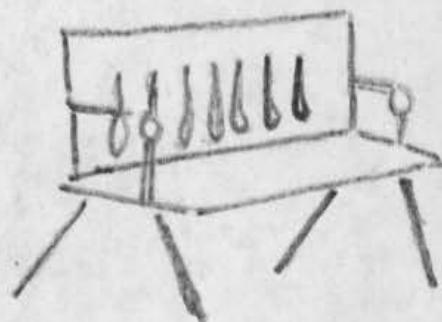
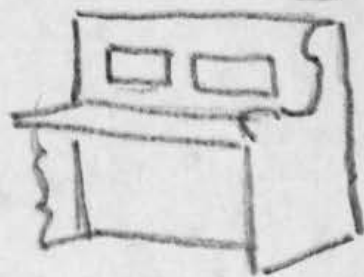
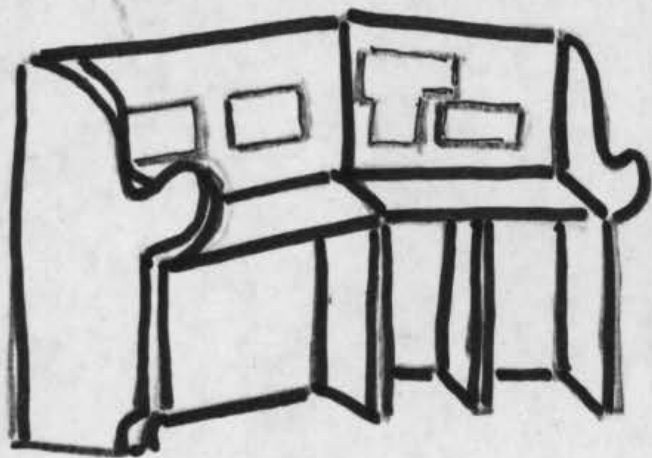






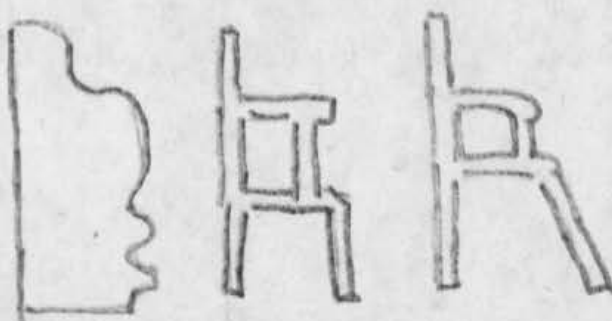
Amikor a mellékelt rajzokat vázlatoltam, elmulasztottam azt a megfigyelést és megjegyzést, hogy melyiket találtam "magyar" házban és melyiket "sváb" házban.

A tulipánra jellemző vonalvezetés érvényesül a motivációnál.

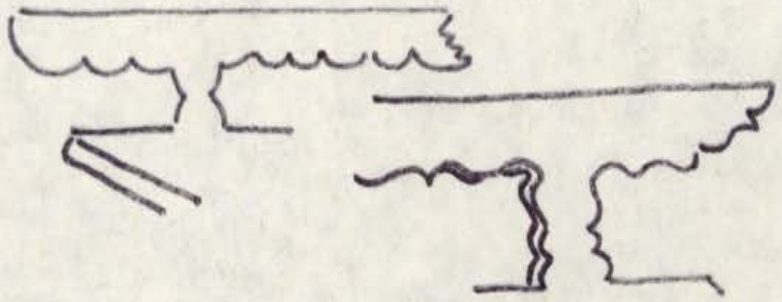
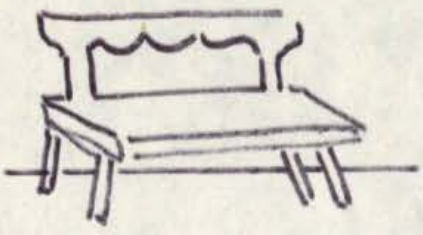
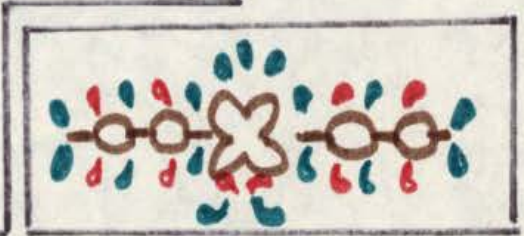
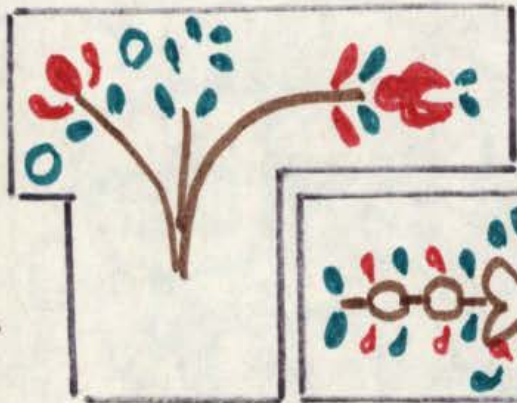


A pad vagy lóca a legtöbb helyen egyszínűre festett, egyszerű kidolgozásu. Néha a háttámasz faragott. Esetenként sajátos jellegű mezőket képeztek ki a díszítés végett.

Változatosak voltak a padok oldalfalainak kiképzései is.

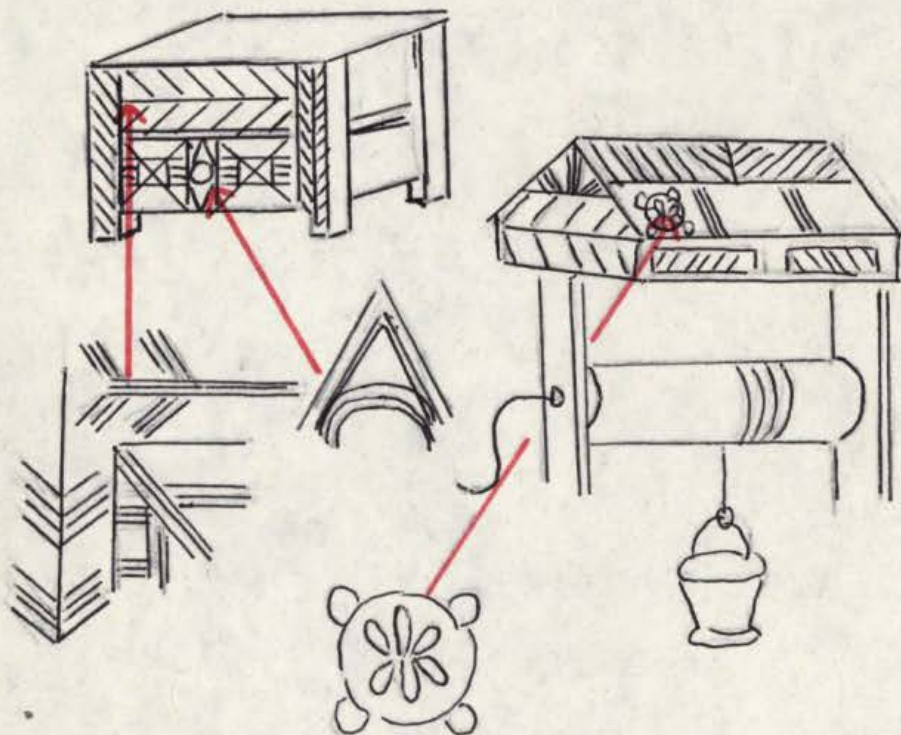






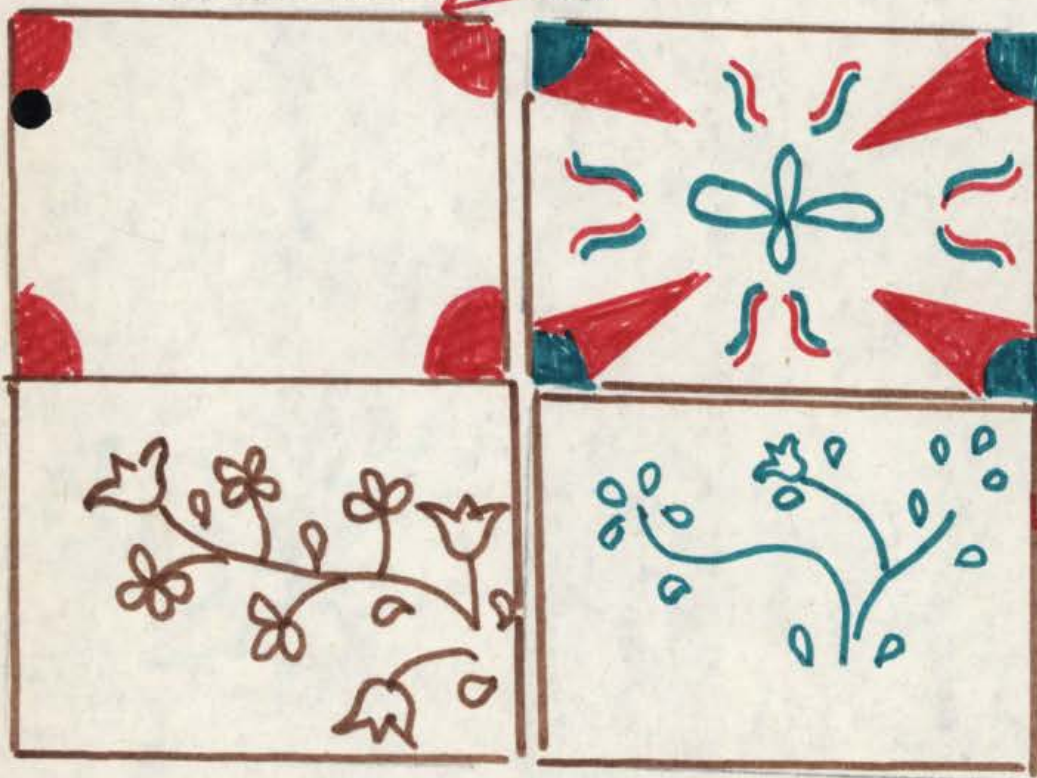


Szuszék-nak vagy ládá-nak nevezte a Horvátországból 1943-ban áttelepült család; felső részét a kerekasztal fölé helyezte; alsó részét a lakásban tartotta gunya számára. Szerintük korábban a menyasszonyi hozomány volt benne. A díszítése karcolt, vésett. Gyakori a ládán a fenyőág motívum.



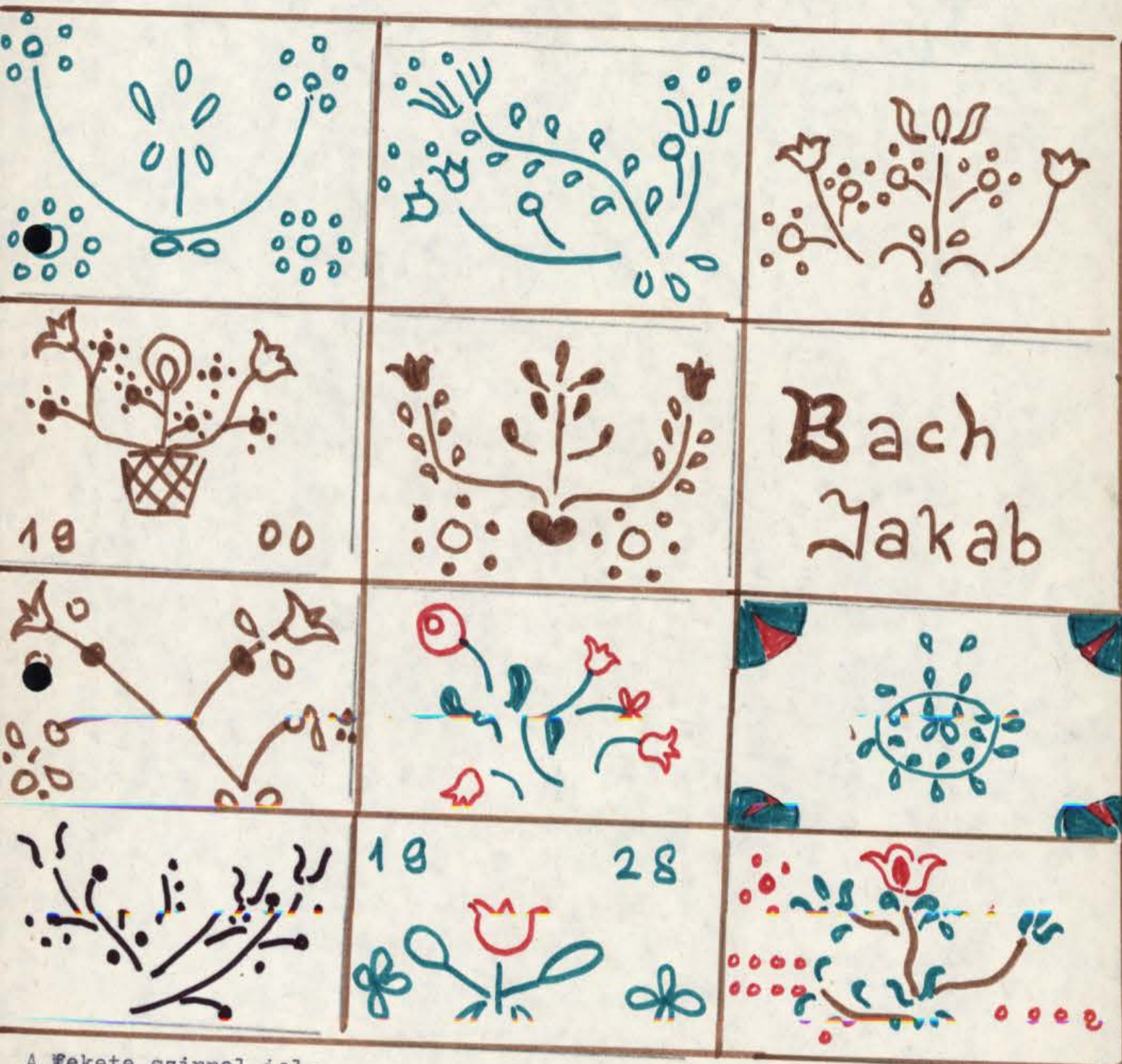
szét a lakásban tartotta gunya számára. Szerintük korábban a menyasszonyi hozomány volt benne. A díszítése karcolt, vésett. Gyakori a ládán a fenyőág motívum.

A festett láda majd minden házban megjelhető. A zár melletti mezők díszítése azonos jellegű



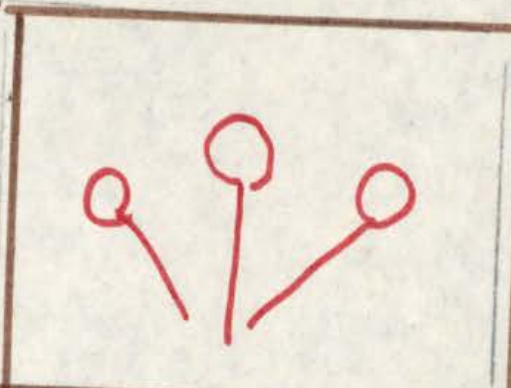


A szükséges ruhanemivel felszerelt láda a lánok hozományának egyik jelentős darabja volt, ahogy ezt a mozsgói uriszéki jegyzőkönyvek egyik oldalán olvashattuk. A láda mellett a felszerelt ágy, rokka és más használati eszközök jelentették a lakodalmi költségen kívül a kiházásitást. Érthető tehát a szép kivitel és a szemet is gyönyörködtető díszítési mód az egyes mezőknél.

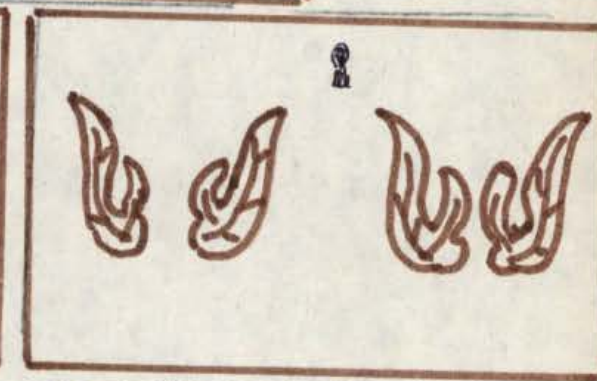
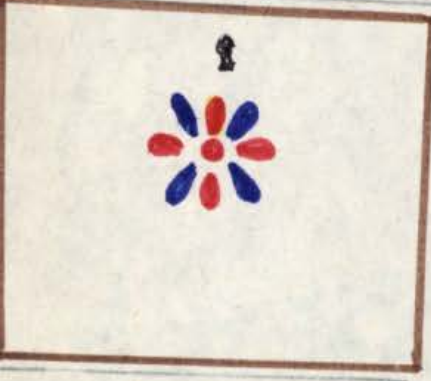
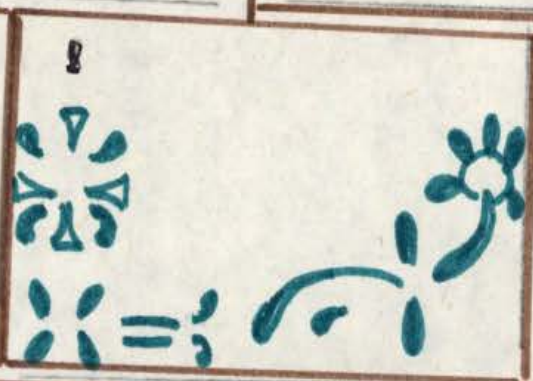


A fekete színnel jelzett motívum karcolt ill. vésett.





Előfordult, hogy csak a zár körül alkalmaztak diszitést; ez ritkább esetben a zár mindkét felére is kiterjedt.



karcolt ill. vésett motívum

30.  
326-14  
KAPOSVÁR

A szulimáni Pászterház  
/Az utolsó népi társasház/

Jelige: "Elsüllyedt világ"



31.  
326-96  
KAPOSVÁR

Szulimán Baranya megyében, a szigetvári járásban, Szigetvártól északra a Szigetvár-kaposvári vasutvonal mellett a zselici dombok tövében fekszik.

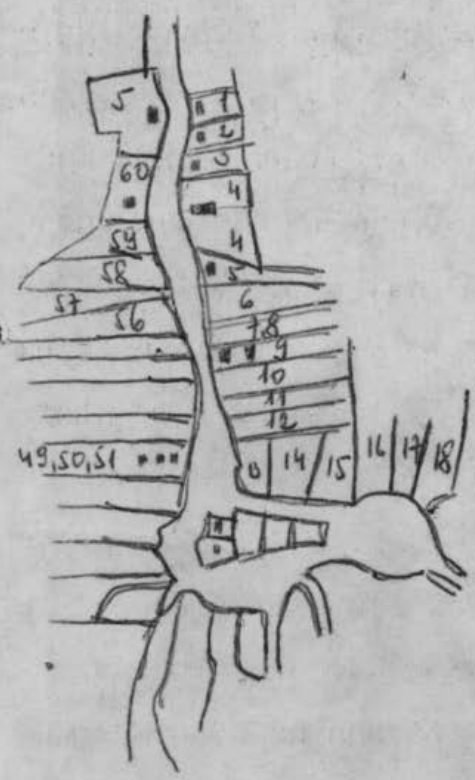
A község valamivel magasabbra települt, mint a tőle keletre eső Almás patak s annak ártere. Pontosabban meghatározva: a község ott terül el, ahol az Almás a dombok közül előretörve a lapályra ér és folyása meglassul. A zselici dombok itt ereszkednek alá a szigetvári lapályba és az Almás kiszélesedett medre ártérré alakul.

Erről az árterületről előbb nyugati, majd északi irányba törve ut vezet a dombok közé. Az árterület szélén és a dombok közé vezető ut mentén L alakban telepedett Szulimán.

Nem feladatom, hogy itt a község korábbi történetével is foglalkozzam. Ebből mindössze annyit hozok kapcsolatba ismertetéssel, hogy a török hódoltság után itt megtelepedett horvátok, illirek mellé földesuraik /a Sárköziek, meg a Batthyányak/ Württemberg vidékéről németeket telepítettek. A földesuri birtok 1770-es felmérése Szulimánt már 75 házas településnek említi, melyben a ma Somogyhárságyra vezető földut jobb oldalán akkor már állott a népi építészetnek az 1950-es években még meglévő, de ma már lerombolt érdekes típusa, az ötös-osztatu Pásztorház, melyet talán Szulimán első, a Zselicség utolsó "népi társasházának" is lehetne nevezni.

Ezt a sajátos külsejű épületet pusztuló, foszladozó zsupptetejével, megrokkant falaival már messziről fel lehetett ismerni. Gigantikus méretei kiemelték a környék lakóházai közül. Nagyságából és méreteiből megállapítható volt, hogy a XVIII. század telepes jobbágyai összefogva építették a négy család lakóhelyéül szolgáló, közös konyhával rendelkező épületet. Ugy, ahogy Somogyban mondogatják: "összement az egész falu,

mikor építették".<sup>1</sup>



A Copia mappae possessionis Szöllőmál 1740. mellékelt részletrajza szerint is már 1740-ben feltüntetett a közel kétszeres szélességű telken elhelyezkedő épület./4.hrsz.alatt/

A Pásztorházat 1953-ban lebontották. A szulimáni községi tanácsnak az volt az elgondolása, hogy a régi épület épységben lévő gerendázatát megfelelő ácsmunka után a községi kulturház építésénél hasznosítja. Az épületből más anyag újrafelhasználásra nem kerülhetett, mert a zsupptető a több évi la-

katlanság után foszladozott, a tömésfalat -bontás után- ma már csak töltésként használják fel; ablakai és ajtóí szüettek voltak és üregek./Helyreállítva a mi emberöltőnket kiszolgálva falumúzeummá válhatott volna érdekes, a környéken ma is meglévő régi butorok, eszközök és szerszámok felhasználásával, a környék régi németes és mai felvidéki népviseletének megőrzésével, egyes darabok kiállításával. A község és a környék társadalmi néprajzának összeállítása is növelhette volna az épület és a beléje kerülő anyag jelentőségét./

<sup>1</sup>A magyarság néprajza I.126 o.



### Fekvése, külső leírása.

A Pásztorház a 65.számú épület volt.

Tizenötméteres hosszúságával kelet-nyugati irányban, a Fő utcára merőlegesen helyezkedett el. Szélessége tiz méter.

A hozzátartozó belsőség évtizedek óta kerítés nélküli. Az istálló és a vele egybeépített pajta az utcával párhuzamosan, a lakóépületre derékszögben állott. A lakóépülettel párhuzamosan a négy család számára épült ólak sora volt még található a telken.

A belső telek az épület nagyságának és a benne lakók számának, illetve a családok számának megfelelően a régi falusi belsőség kétszerese volt.

A belsőséghez tartozó épületek mögött kezdődött a "hófstell", a gyümölcsfákkal szórványosan tarkított veteményeskert, mely hozzávetőlegesen magyar holdnyi és a használata természetesen a négy család között oszlott meg. Ennek szétesztását régebben a községi bíró is végezte sorshuzás útján.

### Építése.

A Pásztorház építésekor a mögötte lévő hajlatból annyi földanyagot termeltek ki, mint amennyi az építkezéshez szükséges volt. Ez különben szemmel is látható, hisz a község nagy része a mellette húzódó dombvonulat agyagjából épült; ennek következtében a dombvonulat belső peremét lefaragták, a két dombvonulat közti hosszanti árok kiszélesedett. Ma ez a község egyik fő-utcája, és a földkitermelés eredményeként az utcaszélesség mellett még belsőség szélességnyi lejtősen emelkedő telket is nyertek.

Az épületet kívül-belül fedő vastag vakolatréteg eltávolítása után



is, már korábban, de bontása közben is nyilvánvalóvá vált, hogy a falai tömésrel készültek. Ez egyike a legkezdetlegesebb építkezési formáknak, módoknak, melyeket Szulimánban is alkalmaztak.

A tömésfal is megkívánja, hogy az egyszerűbb lakóház fundamentuma a földben kezdődjön. Egy sokkal hatalmasabb épületé erősebb alapot kívánt. Ez a Pásztorház esetében 2 m.-es mélységet jelentett és a falnak a földre nyuló részét különböző kődarabokkal is erősítették.

Kissé furcsának hangzik, hogy "agyagerszáiban" kővel, kődarabokkal szilárdították régen a házépítést. A zselici agyag mésztartalma és a lezuduló esővíz hatására az agyagból különös meszes töbrök képződtek és képződnek ma is, napjainkban. Ezek a töbrök a burgonya nagyságától a gyerekfej nagyságáig minden méretben meglelhetők.

A töbrökön kívül az építkezésnél felhasznált kötő- és szilárdítóanyag volt a régi falu romladéka, melynek köveit és tégláit a falu keleti határán szántó ember ekéje dobta fel a napvilágra a föld mélyéből. /Ez a falu ugyanis a maradványok szerint a török hódoltság alatt pusztulhatott el s fekvése szerint a mai településtől keletre, az Almás árterére néző dombra települt, melyet 1770 körül Feise mezőnek, később Felső mezőnek neveztek./

A tömésfal építésének érdekessége, hogy a fundamentum elkészítése után "összeguzzolt gerendák közé mind feljebb-feljebb deszkákat feszítenek s e deszkavázba verik be a töltelékét"<sup>2</sup>. Erősítésnek itt a már említett "köveket" alkalmazták kötőanyagként; ezen kívül a dombhajlatból kitermelt földet szalmával és törekkkel keverve öntötték

<sup>2</sup> A magyarság néprajza I.127 o.



a deszkavázba és döngölővel egyengették. A következő földréteg ráhelyezése előtt előbb az előző felületét vízzel annyira locsolták csak meg, hogy a rákerülő új földréteg valamelyest tapadjon hozzá. Az összetapadást ezután újabb döngölés biztosította.

Az ablakok és ajtók helyét a falak felhuzása után vágták ki. A XVIII-XIX. században még nem az ember és a család állott a társadalom középpontjában. Ez a Pászterház ablakain is lemérhető volt, melyek kicsinységükkel szinte elenyésztek a hatalmas falfelületben és az apró nyílások a fényt éppen csak beeresztették. S bár minden lakóhelyiségnek két ablaka volt, a cél nem az, hogy a házban lévő négy helyiséget a nap világossága átsüsse és az mindenhová behatoljon, hanem, hogy a benne lakó jobbágyok a reggeli robot előtt és az egész napi robot után némi tájékozódást nyerjenek a pihenést jelentő fekhelyek felé.

A tömésfalakat elkészülésük után besározták, a száradás után bemészelték. A falakat berítő fehér, barna, piros, kék és különböző színű mészrétegekből is következtetni lehetett az épület életkorára.

Az épületet már eredetileg is négy család lakóhelyének szánva emelték közös konyhával és a beléje torkoló, belőle nyíló négy szobával öt-osztatu házzá.

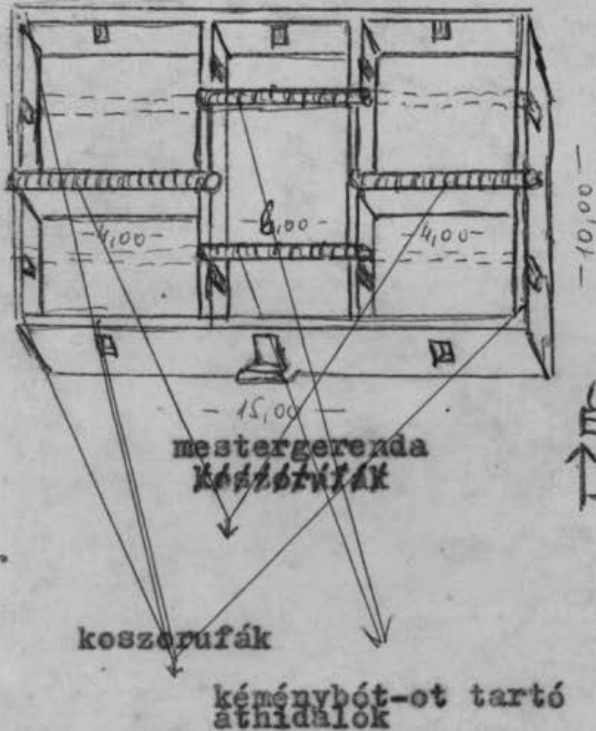
A külső és belső falak felhuzása után három lépcsőfoknyi magasságban a külső térszinttől ajtóhelyet vágtak ki a tömésből, majd a leendő közös konyhából a szobákba vezető ajtók helyének kivágása után sor került az ablakok kivágására is.

Ennek célja, hogy a levegőjárás az épületet keresztül-kasul érve a belső száradást mielőbb megindítsa.

32646  
KADOSVÁR

### A tetőszerkezet.

Amikor a falak készen vannak a 4 koszorufa elhelyezése után sor kerül a mestergerenda és a keresztgerendák elhelyezésére. A gerendák mérete függ az alépitmény falainak vastagságától.



te függ az alépitmény falainak vastagságától.

Az épület méretei a mestergerenda egyhosszu alkalmazását megkivánnák ugyan, de erre a Pászterháznál nem volt lehetőség.

A metszetből is megállapitható, hogy az épület hosszában futó tömésfal -mely a konyhánál megszakad- az eredetileg három alaphelyiségből álló lakást kétvágja 2 + 1 + 2 helyiségarányban. A középső válaszfal vas-

tagsága az oldalfalakkal azonos, alapanyaga szerint is azokkal egyidejű, ez kiképzéséből is megállapitható, és már eredetileg is azért készült, hogy a mestergerenda egyhosszanti alkalmazását elkerüljék. A mestergerenda, melyet bár tehermentesítőként alkalmaznak, mégis nagy megterhelést jelent a felhuzott épületre és a falakra.

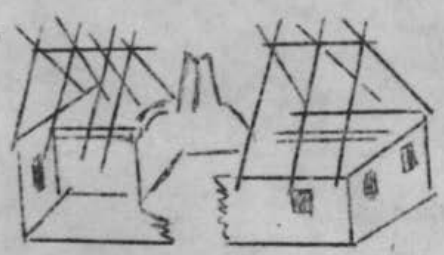
Az öt-osztatu épület vastag fő- és válaszfalai a föléje helyezett nyeregtetőt szilárdan tartották immár több mint 150 éve.

A válaszfal a füstökonyha nagysága és közösségi célra történt építése miatt megszakad. Itt felmerülhetett a veszély, hogy a tehermentesítés folytonossági hiánya miatt a tetőszerkezet a füstökonyha -tehát az épület középső harmada felett- beszakadhat. Ezen ugy segitettek, hogy a füstökonyha bolthajtása alatt 2 áthidaló párhuzamos gerendát helyez-



tek el a "kéménybót" tartására is és a két szembenfekvő helyiség áthidalására. Ezek a keresztgerendák alatt támasztékkul szolgálnak ugyanugy, mint az árkon átfektetett, pallók alatt futó kettős tartó gerendázat.

Ezzel a módszerrel a mestorgerenda óriási súlyát kiküszöbölték. A tetőszerkezet szilárdságát és egyensúlyát biztosítja a válaszfal és a füstökonyha padlásterében a válaszfal folytonosságát helyettesítő áthidalás. /A község és a környék egyéb épületei is korábban füstökonyhával készültek, de ennek asszimetrikus elhelyezése a végigfutó mestorgerendát lehetővé tette, a Pásztorháznál a szimmetrikus beltozat más megoldást kényszerített. /



↓

A nyeregtető borítása, mint a régebbi építkezéseknél általában itt is zsuppból készült. A zsuppkészítés még sokféle ismeretes, hiszen a szőlőhegyi pincéket ezzel ujitják fel. Gyulókonyysága miatt tiltott fedőanyag, ma már ház fedésére nem használják.

Az óvatosan, töretlenül csépeelt gabonaszárat, a zsuppot kétféle módon használták tetőfedésre.

A magyarság néprajza című gyűjteményes munka teregetést és csomózást említ. A teregetésnél a zsuppot szalmás végével kötötték össze s kalászes végével fölfelé helyezték el a szarufákra. Azután a köteléket felbontva a zsuppot rétegesen szétterítik és fűzfa vagy iszalagkorccal a félméternyi távolságokban lévő lécekhez erősítik. A fedélnek simának kell lennie, hogy az eső lefusson róla.

Ha németes tetőt akarnak készíteni, akkor is szalmás végével kötik össze a kévét, de a kévét nem fölfelé, hanem fejével lefelé fordítják,

s nem korccal, hanem a kévéből sodort szalmakötéssel rögzítik a léchez. A tetőzet így sem lesz sima és tömör, csak kevésbé rongyos, mint a teregetésnél.

A Pásztorház tetőzetét németes móddal készítették. Ez érthető a bevezetésben a lakósság összetételére, letelepedésére vonatkozó utalásból is. A németes módszert a zsuppozásnál tehát magyarázza az, hogy a község lakói a XVIII-XIX. századtól kezdve túlnyomórészt német telepesek.

A németes tetőnél a gerincen a "babicát" találjuk. A kettébe osztott kévét szalmakötéssel lazán összekötötték és az egyik csonót a másik körül visszacsavarva megfordították, kalásszal lefelé és fejüket a léc alá szorították; a belőlük sodort szalmakötéssel kötötték a tetőlécekre.

A tetőléceken mindenütt lefelé fordított zsuppot találtam. A tetőszerkezet alján a "szegésnél" a zsuppot kalászos végén fogva össze, erős fecskefark-kötéssel, kalászával felfelé kötötték a legalsó lécre. Ez a "dufla babica".

### A konyha.

Általában az egyéb lakóházépítkezéseknél a lakás egyik része csupán, a Pásztorházban szerkezeti középpont. Nemesak azért a középpont, mert az épület egyetlen bejárata ide nyílik, de a konyhából nyíló négy szoba - a 4 család otthonát képező lakóhelyiségek között - szerkezeti középpontja is.

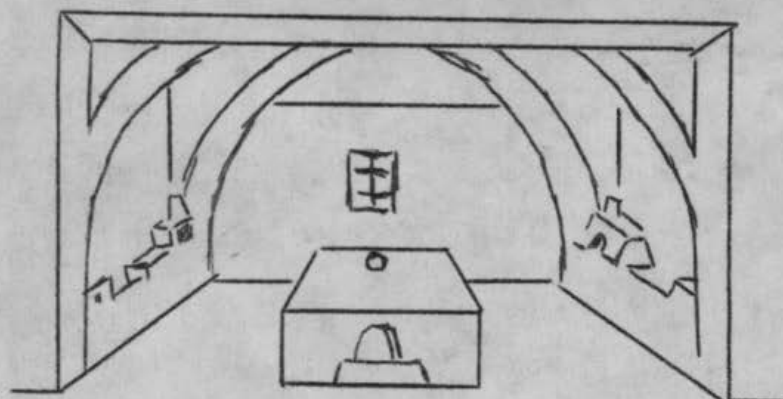
A régi konyhákat "bóthajtás"nak, "kéménybót"nak, "füstülő"nek is nevezték. Az előbbieket utaltak a tűzpadka fölé emelkedő szikrafogó, füstterelő jellegére, az utóbbi elnevezés pedig inkább az állapotot jelzi, mert rendszerint reggeltől délutánig, vagy a késő esti órákig is a



füst terjengett benne és keresett kiutat a szikrafogó felett a zsupp hézagain át vagy a boltozatos kémény irányában.

A bejárati ajtó két-részes: egymástól külön is nyitható alsó- és felső résszel. Nemcsak a világosságot vezette sok esetben a konyhába, de sokszor a nagy füst erre talált ki legkönnyebben a szabadba. Olyankor persze, amikor eső előtt az "állott levegő" a füstöt visszanyomta a kéményből. Az ajtó feletti kb. két téglavastagságú "füstlikat" legtöbbször nem is használták tavasztól őszig, télen - amikor a meleg drágább volt - annál inkább; a füstös melegre ilyenkor nagy szükség volt, s elég volt, ha a téglát kiszedték a füstlikból.

Az ajtóval szemben kis előrész, melyből jobbra és balra nyíltak a szobák. Mögötte a "füstös" közepén a hatalmas méretű kemence. A négy család kenyere egyszerre is megsült benne. Hátsó részén a füstvezető nyílás a kéménybót felé nézett.

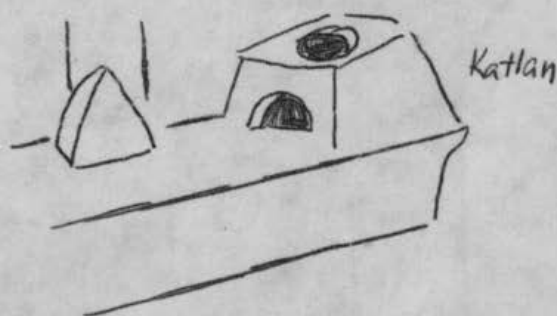
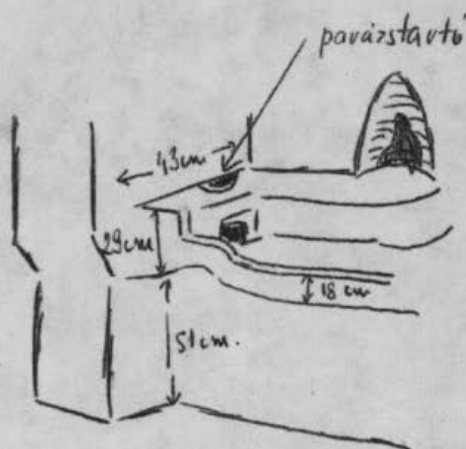


174x114 cm-es nagysága és 140 cm-es magassága lehetővé tette, hogy a tetejét a felnőttek támaszkodva asztalként is hasznosítsák.

A fekvő téglalakú kemence eltérő volt a falusi udvarokon megszokott kemencetípustól, felső lapja a tűzpadkát is helyettesítette, rendkívül szilárd építmény volt.

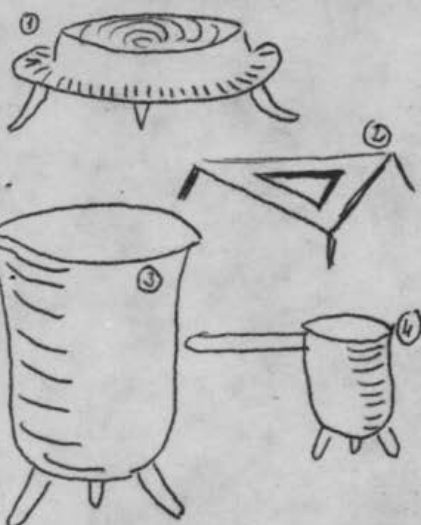
A kemencétől jobbra és balra, a szobák konyha felőli oldalán a boltajtás alatt mindkét oldalon alacsonyabb tűzpadkák voltak. Az 51 cm. magasra méretezett tűzpadkát 18 cm. magasságú és kifelé szélesedő, simára

döngölt agyagperem emelte, amely mögött viszonylag kényelmesen elhelyezhették az ételkészítés nyersanyagait is a lábasokkal és fazekakkal együtt. A 43 cm. belső szélességű padka egyik sarkában állott, volt az u.n. "parázstartó" vagy "tűzörző". Vele szemben katlan a bográcsfőzés számára. A másik tűzpadkán a magasított és kis sütővel is ellátott "spórhert" és az állított téglából készített vaslapos kis tűzhely.



A fal mentén vájatok, tátongó nyílásuk elé ovális, kerek vagy a sok használat következtében formátlanul csiszolódott falap, vagy kőlap, esetleg töredék takarta a lakószobák kályháinak tüzelőnyílását.

Az egyszerű tűzhelyi eszközök közül a "kropli-tető"t említem. A vas-



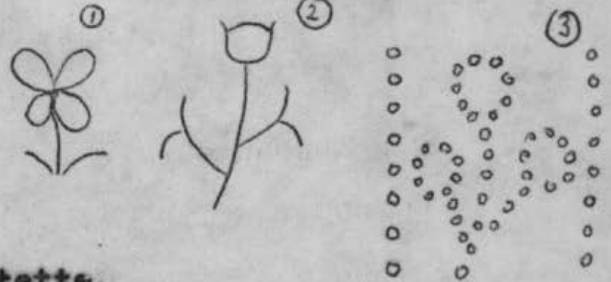
tüskékkel díszített kroplitetőt megfordították, tüskéire állítva lepényt süthettek benne, de a fedőt is helyettesítette. Közismert még ma is a "háromlábos", használják sokfelé. A "háromlábos vasfazék, vaslábas" mellett a "füles lábas" volt sajátos kelléke az ősi tűzhelynek. A 4-5 liter űrtartalmu fazekat magukkal vihették a mezőre is, és munka közben ott is megfőtt az étel, csak a tüzet kellett gondozni hozzá. Ma már

inkább a szőlőhegyi pincék porosodó darabja, mintsem használati tárgya.



A konyha falát a füstnek is tetsző sárgásbarna színnel meszelték be. Diszítést csak a szobákat összekötő és a konyhának is előteréül szolgáló belépő vagy átjáró falán találunk. Az alapszínre mésszel festett négylevelű lóhere a vágakozás motívumaként, az egyszerűsített tulipánrajz a szemet gyönyörködtető díszként szerepelt. De változatossá tette a falat egy másik szoba bejárata előtt a mésspontokból összeálló virágmotívum is.

A hátsó szobák bejárata a "kéménybót" tulsó feléről nyílt és a bejárat előtti falat a családok izlése szerinti egyszerű, az előbbiekhöz hasonló falfestés díszítette.



### A lakószobák.

A központi helyet elfoglaló konyhából a kelet-nyugati irányu hosszanti épületben a két világtáj felé két-két szoba ajtaja nyílt. A 4x3,70 m.-es szobák mindegyikében egy-egy család morzsolta napjait; a küzség kanásza, juhásza, csordása és a falu szegénye volt a különös társasháznak lakója.

Az ajtón át belépőt meglepte a fekhelyek nagy száma mellett -mi minden szobában a 4-5 tagu családot igazolta- a tisztaság és az egyszerűség. A buterek és a szoba berendezése nem hivalkodtak. Egyszerűen készített eszközök voltak.

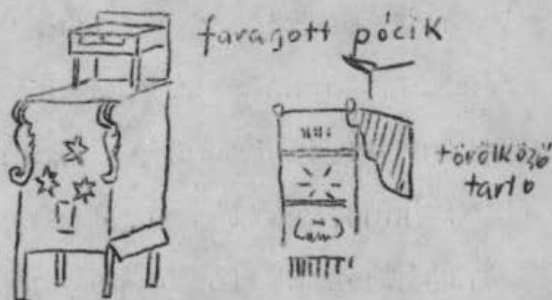
A szoba közepét elfoglaló asztal körül szalmafonatos, egyenes vonalú székek; a magasra vetett, népi motívumokkal díszített barnára festett ágyak elé ugyancsak 2-2 széket helyeztek el.

Az ágyak között, az egyik ablak alatt "faragott pócik" a lábbelieket rejtette: az ünneplős csizmát, a hétköznapi bakancsot és a különböző szí-

326-86  
KÁNTISVÁR

42.

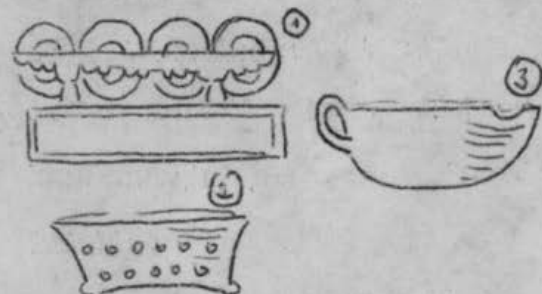
női szalagokkal díszített virágokkal is himzett "tutyi"-t, mely utóbbit csak száraz időben húzhattak lábra, esős vagy csuszós időben "klumpát" vettek föléje; klumpát, mely a hollandi fapapucs-hoz hasonlított és a németek falvakban külön iparosa volt.



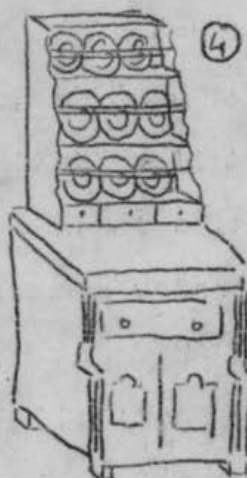
A másik oldalon, vagy a kályha melletti sarkban a durván munkált deszkákból összevert 3 fiókos "sublót" tartogatta az ágyneműt, fehérneműt.

Szekrény minden szobában volt a "nagykabát"nak /kabát/, a "lajbi"nak /kötött mellény/ vagy a "rétli"nek /belebujós kötött női felsőruha, mellényke/, egyszóval a "gunyá"nak.

Az egyszerű buterszatot néhány használati eszköz egészítette még ki. Ilyen volt a faragott "kistálás" falra akasztható tartója, melyet



3-4 mizas vagy egyszínű tányér is díszített és alsó részébe néhány régi konyhai edényt helyeztek, mint amilyen a cserépszűrő tészta szűrésre vagy a "kármentő" /füles agyagedény/, melybe a leült baromfit vagy aprójószágot /pl. malac/ zsirral leöntve tettek el későbbi fogyasztásra.

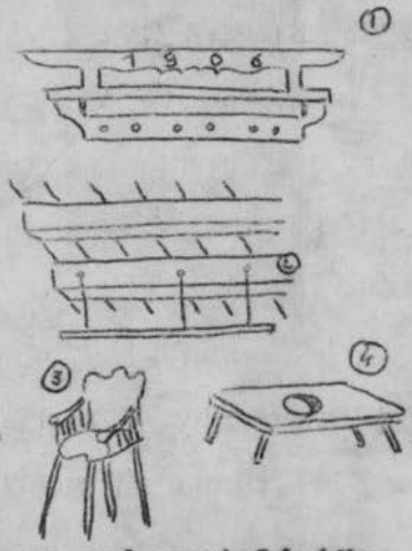


A "tálás" nagyobb "jószág" volt. A három sorban elhelyezett és a szemét is gyönyörködtető tányérok alatt néhány kis fiók a fűszerfélék tartására szolgált. Alsó részén a fiókban az evőeszközök, fedők, alatta az egyéb edények, lábosok voltak.

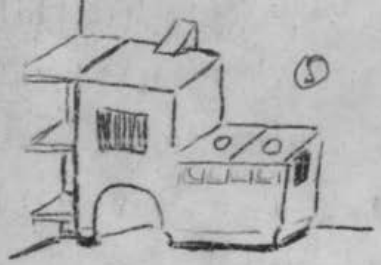


Az egyszerűen faragott falifogas<sup>①</sup> mellett a gerendára kötött "ruhatartó"<sup>②</sup>ra keresztbevetett ágynemű vagy szárított ruha került tavasztól-őszig, télen a kevés kis füstölt halmi függött.

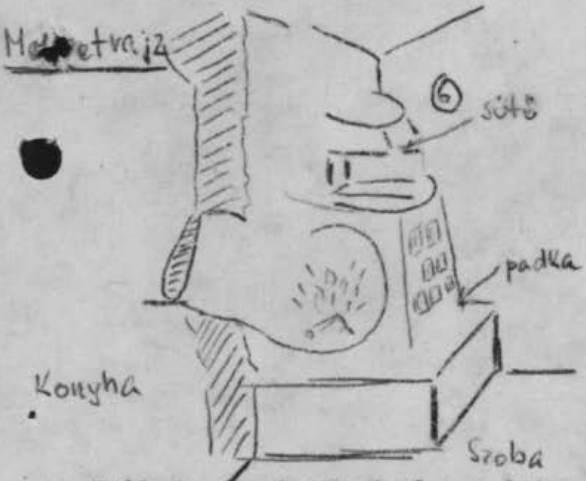
A törölközőtartón<sup>③</sup> díszes, himzéses törölköző. A magaslábu, asztalhoz tölható gyerekszék,<sup>④</sup> az "állóka"<sup>⑤</sup>, a bölcső egészítette még ki az egyszerű szoba egyszerű butorait.



Az ajtó melletti sarokban állt a belső kályha, a mai asztali tűzhelyhez hasonló, téglából rakott, vaslapos, sütővel ellátott és sok-



szor kályhaszemekkel díszített "spórherc"<sup>⑤</sup> vagy az ugyancsak néhány cserépkályhaszemmel díszített "szemeskályha"<sup>⑥</sup>, melynek tüzeit a füstösből szalmával és csutaszárral rakták meg és a tüztér felett kialakított sütőrész szolgálta a füstösben elkészített ételek belső, utómelegítését.



Az előbbi a szobából tüzelték és a közös használatra épített nagy füstökonyha mellett, a népi "társaséletre" kényszerítés mellett -mert a négy csalá-

ládöt az épület és a községben viselt "tiszttség" arra kényszerítette - a családi izoláció egyik eszköze lett.

A szobába került spórherc vagy szemeskályhát egyszerűbben "szobakályhának" is nevezték. Ennek falmenti zugát polcokkal szárítóként hasznosították.

### Zárószó

A Pásztorház elsüllyedt. Vele együtt süllyed el ma is sok népi építészeti emlék is, melyet még meg lehetne menteni felújítással vagy átalakítással. A Zselicben is, a Gyöngyös patak mentén, az Almás és az Oker között még sok érdekes ház, eszköz, szerszám van, melyek megérdemelnék a figyelmet vagy a törődést. Sellyén épült ormásági ház, a Göcsejben /Zalaegerszegen/ magyar "Skanzen" készül, annak a vidéknek a skanzenje.

A falvak nevelőinek gyűjtőmunkája is szükséges alapköként a zselici, a gyöngyösmelléki vagy a almásmenti falumuzeumhoz, a nyugatbaranyai Skanzenhez.

### Végül

a szerző töredelmesen bevallja, hogy a feldolgozás közben hivatkozott forrásokon kívül csak a saját /1943-1953 közötti/ gyűjtését használta fel. Bevallja, hogy tévedhetett az épület jelenkori házszámánál. Szívesen fogad el észrevételt, vagy vesz át tapasztalatot, amivel hasonló jellegű gyűjtését kiegészítheti vagy rendszerezheti.

A skanzen és a tájház a munkalegységét ápolja. Az olyan kisebb v. nagyobb városokban pedig, ahol nincs állalkoztatás, ott skanzen vagy tájház.





asszondi hogy...

átu által

ágyom sógornóm

böcce kisborju

borsó bab

bebeg értelmetlenül beszél, hadar

bóthajtás füsttér a konyhában

bögre csésze

bütyök gyerek

borókás bolondos

boroc barack

bujj bele gyapju trikó neve

bikla alsó szoknya

buktatás a tarló I.szántása basznak a rabok nem igaz

cégérezni részesekkel osztolni

cseflik  
csefleni  
cseflet

ugat

csira tehén

csótár  
csoroszlya a gyepszinhántó az ekén

csépel kézzel csépel cséphadaróval

csepül valakit szidni

csurka hurka

csuta kukoricaszár torzsája

csárag vastagabb végű, bunkós bot

ehös éhes

e höl itten

firhang függöny

főső fölső

fédeszkás bolondos

fehércseléd asszony

fejércseléd

förhenc kocsira a fellépő

grábla gereblye

gráblás gereblyéző

gazni gazolni

gugyul guggol

göröndő gerendely, azaz az egyenes váz az ekénél

greszto öreg ló

gezemice ág-bog, szárazágak

Tny.2.

326-16

gelencsér	kályhás készítő,fazekas
gyerkőc	gyerek
gyöngge az ideje	nem ér rá
gyöngébb kora	fiatalabb
hófstell	a telken belül,az udvaron kívüli terület,melyet gyümölcsfával,veteményel ültettek be
hortyog	horkol
hebeg	gyorsan beszél,dadog
hakli-pakli	bugyor
huzi	huzza
horhó	mélyut
há	hová,hol
huzatni	kukoricatöltögetés lóval
hitfány embőr	közönséges
istókat....	
iszling	amit az állatok a takarmányból nem esznek meg
innya	inni
iglizés	lóval kapálás
kő-e.....	kell-e
korsó	kancsó
krárog	
kurákol	a tyuk,ha héjját lát
kacifántos	büszke,cifra,különleges
ke	kend
kepe	buzakereszt
kepézni	aratni
kókányol	elver
klamatyul	dörgöl
keverés	a II.szántás
körmülés	lóval kapálni
kropli tető	a vasfedő a vasháromlábason
kéményhajtás	konyha
kéménybót	konyha
kutyorodott	összetekeredett
kurigla	szemvonó,mely a rostálásnál a nagyobb szemet kivonja
kuruglya	szénhuzó szerszám
kapca	vastag gyapju harisnya
keszkenyő	fejkendő





Tny.3.

kuli	öreg tehén
kátoz	kiabál
kurgyál	kiabál
kolompér	burgonya
kolompár	cigány
kavircol	
kevircül	veszekszik
kehül	köhög
kátyu	a földut mélyedése, ahol az eső után a sár megmarad
kupica	kispohár
kisafa	az istrángot tartó fa az ekénél
kánna	kanna
kasztli	szekrényke
<del>klumpa</del>	
klumpa	facipő
karcsulya	korcsolya
kalán	kanál
kamora	kamra élelem számára
leves	fölső ruha
lapis vas	ekevas
lájbi	mellény
lapickafa	a szénabehordásnál használják; a szekér aljára 2 farudat tesznek, ezeket hosszú kötéllel kötik össze, melyet azután a nyomórudon átvetnek és így szilárdítják a szénát
leesett az uborkafáról	elvált
lehuzóskép	fénykép
macska	a szekér, kocsi visszacsuszását akadályozó hegyes fa, vagy kétágu vasalással ellátott fa, mely az erősebb emelkedőnél kikapcsolásra kerül és a visszacsuszás gátolja
masinál	géppel csépel
megcsökött	kicsi maradt
nekije	neki
nyanya	öreg anyó
ókula	szemüveg
óma	alma
piszke	egres
paszita	komatál
pencézni	lefeküdni pl. a szölgő lány pencézett a legénnyel
piszmotul	nincs látszatja a munkának



Tny. 4.

pemét	rongyból vagy kukoricaháncsból készül és a kuruglyázás után a kemencében maradt hamut söprik össze vele
pocséta	eső utáni iszap lerakódása
pallás	padlásfeljáró, padláslépcső
plajbász	ceruza
péntöly	alsószoknya
rigli	tolózár
rétli	vastag, kötött kabát
remic	élő sövény
ragadozó	lopós ember
rohog	valaki ócska kerékpárral dombon lefelé
srágla	saroglya
sarágla	saroglya
stampedli	pohárka
stelázsi	polc
sifon	
sifonér	ruhaszekrény
sargyu	II. kaszálás
sarabol a szürün	a fünek gyökerestől való felkapálása
sikál	a ház falának tapasztása
susni	élő sövény
sarabol	lóval kapálni
szuszek	láda
szömijjeg	szemüveg
szundikál	szundit
szekli	bokáig érő vastag gypjuból kötött harisnya
sziva	szilva
szentegyház	templom
szutyongat	vadászik
tik	tyuk
táti	öregapó
tálas	köcsögtartó
taszigál	arrébb lökdösi
töszösködik	szinlel
tutyi	gyapjuból kézzel kötött papucs
tohonya	lusta
tu felő	arra át
tutul	sir, ugat
turatás	lóval kapálás





Tny.5.

üeg üveg

ümög ing

vinnyog

vihog

vigyorog

viháncol nevet

véka nagy füles kosár

vicsorog úgy nevet, hogy a foga is kilátszik

vizetli fölső ruha

vella vasvilla

vonyigáló szalmahuzó

vonyi huzza

vászoncseléd asszony nép

vötető fényképezőgép

vötetni fényképezni

vötetős kép fénykép

• vélekedni emlékezni

virgózni vergődni

vetés alá II.szántáskor

visonkodik sivalkodik



### Antalfalusi Pintérné meséi

#### A nagyszemű embőr /A kutyába varázsolt embőr/

Azok, akik kocsin utaznak, gyakran megijednek a nagyszemű embertől. A szomszédban lakók mondták, hogy néha éjszaka is fölsikonyálnak, mert érzik, hogy a nagyszemű ember a házuk előtt megy el.

Ez a nagyszemű ember fel szokta gyujtani a gyepűt, ha haragszik az emberekre.

Legtöbbször kutya képében jelenik meg. Egyszer találkoztam vele. Bársonyszőrű, fekete kutya vót.

Egy gazdag embert varázsoltak így el, mert senkinek sem akart semmit sem odaadni.

Jön velem szemben a Pici kutya, mert ez volt a neve. Nem féltem tőle, mert ismertem.

Egyszer aztán megjelenik az elvarázsolt embernek a felesége. Kérdi tőlem, hogy mit csinájjon ő az urával, hogy az átok lemenjen róla. Gazdag asszony vót. Mondom neki: Aggyon sokat a szegényeknek.

Hát az az asszony meg is "fogatta" a szót.

Három évig segítette mindig a szegényeket. Végül már ő is "kódis" volt.

Végül is az urát elhagyta az átok s visszanyerte régi alakját.

#### A lámpa /Lidércfény/

Egy menyecskeének meghalt az ura. Nagyon félt este kimenni, mert a lámpa megjelent és ijesztgette. Ez az asszony ott lenn lakott a pályon /Ritics alatt/.

Aztán folyton félt.

Hát egyszer elhivott engem.

Én meg este kimentem, amikor a lámpa megjelent, aztán mondom neki: a bódogságos Szűz Mária, meg a Szentháromság vezessen el az Atyaisten eleibe...

Ezután aztán többet nem jött.

#### Idegen kulcsot nem szabad használni

Egy ember kulcsot talált és átalakította a saját zára számára, hogy használni tudja.

Azt mondtam, hogy ne hordja magánál, mert baj fogja érni.

#### Méhek rajzása ellen

Tudvalevő, hogy a méhek rajzásuk idején a kasból kirepülnek. Hogy a méhes területét ne tudják elhagyni, ezért egy fekete tyukot levágunk, és amikor annak vére hullani kezd, elkezdünk vele futni a méhes körül. Amilyen terület határát jelzik a vércsöppek, annál tovább a méhek nem mennek.



57.  
326-86

Ha rajzó méhekkal találkozunk, egy köténnyel 3-szor keresztet vetünk feléjük, akkor azok a legközelebbi fán kikötnek.

### Félénkség ellen

Tiszta kutvizet 3-szor kereszt alakban megköpünk és vele a félénk gyereket meghintjük.

### Ha a leányt elhagyja a legény

A leány figyelje meg, hogy a porban hová lép a legény. A talpa nyomát szedje össze és zacskóban őrizgesse. Vissza fog hozzá térni.

### Antalfalusi gyerekjáték: Sánta bébic

Többen játszó, fiuk-lányok vegyesen. Legalább 5-nek kell játszani. A sánta bébic /azért sánta, mert féllábon ugrál/a fogó.

Az egyik lány az asszony, vagy anya szerepét játssza. Elmegy a játék színhelyéről és kapálást mimel.

A többi lány játszást utánoz.

A sánta bébic féllábon ugrálva megjelenik és egymás után elszök-teti a "gyerekeit".

Az anya visszajön és az egyik otthon elbujt lányától megkérdi, hogy hol vannak a többiek. Ez azt mondja, hogy a sánta bébic elvitte őket.

Elmegy utánuk; a sánta bébiccel huzakodnak és mindegyiket végül is egyenként "hazaviszi". Otthon vesszővel párat ráhuz. Ő is féllábon ugrálva viszi haza őket.

A játék 4-5 ször végigmegy, azután "uj anyát" és "uj sánta bébicet" választanak.

### Csúfnevek

Az apa a "Jézus"t alakította a passióban. A fiát csak így ismerik

#### JÉZUS FIA

Barna bőre miatt FEKETE PEJÜNK nevezik

Szép SZÖLID LÁNY nagyon kedvelte a legényeket

TEMPLOMATYA ott van minden létánián

KIS TAKÁCS kis termetű és az ősei takácsok voltak

CÜEKNYAKU = cöveknyaku, mert merev nyakkal beszél

PATKÁNYRÁGOTT, mert kabátja prémjét megrágták a patkányok



Egy szulimáni parasztcsalád étkezési feljegyzései

1947 február

- 15. Becsinált leves, nyulpaprikás galuskával, pogácsa /szerdai/
- 16. Tyukhusleves, főtt hus, szósz, garnirung, Kossuth fánk
- 17. Tyukhusleves, főtt hus, szósz, garnirung /szerdai/
- 18. Krumplileves, kolbász tormával, fánk /pénteki/
- 19. Paradicsomleves, darásmetélt
- 20. Tyukhusleves, főtt hus, szósz, garnirung
- 21. Tojásleves, paradicsommártás burgonyás gombóc
- 22. Husleves, savanyurépa, füstölt hus
- 23. Husleves, paprikás tyuk, nokerli, pogácsa
- 24. Rántott leves, savanyu répa, füstölt hus
- 25. Burgonyaleves, kolbász, toma, lángos
- 26. Tarhonyaleves, krumplisganica
- 27. Bableves oldalassal, dalkerli
- 28. Tojásleves, smupfnudli

1947 március

- 1. Bableves oldalassal, dióskalács
- 2. Becsinált leves, rántott nyul, burgonya saláta, diótorta
- 3. Foghagymás leves, savanyurépa, sonka, dióskalács
- 4. Hagymaleves, nyulpaprikás, burgonya, pogácsa
- 5. Rántottleves, sárgaborsó főzelék, sonka, pogácsa
- 6. Paradicsomleves " " " "
- 7. Burgonyaleves, lekvárosmetélt
- 8. Bableves, füstölt oldalas, lángos
- 9. Paradicsomleves, lesütött disznóhus, szalmaburgonya, lekváros pite
- 10. Bableves füstöltoldalassal, pite
- 11. Galuskaleves, sült szalonna, burgonya, turós palacsinta
- 12. Daraleves, reszelt dara sült kolbásszal
- 13. Babfőzelék sonkacsülökkel
- 14. Tarhonyaleves, tejfeles tojás, turós patkó
- 15. Bableves füstölt hussal, pogácsa
- 16. Nokerli leves, sült kolbász, reszelt dara, rakott szelet
- 17. " " " "
- 18. Daraleves, burgonya garnirung, töpörtyü, pogácsa
- 19. Tojásleves, babfőzelék, disznóhus, pogácsa
- 20. Bableves, bukta
- 21. " "
- 22. Burgonyaleves, kolbász, torma
- 23. Burgonyaleves, sült disznókaraj, sav.
- 24. Becsinált leves, nyulpaprikás körítéssel
- 25. " rántott nyul, burg.saláta





1947 március

- 26. Paradicsomleves, lekvárosmetélt
- 27. Bableves, füstölt oldalassal
- 28. Paradicsomleves, metélt
- 29. Bableves, füstölt oldalassal, sült burgonya, pogácsa
- 30. Tarhonya leves, lesütött kolbász, pogácsa
- 31. " " " "

1947 április

- 1. Burgonyaleves, füstölt kolbász, lángos
- 2. Bableves, füstölt oldalassal, burgonyás pogácsa
- 3. " " "
- 4. " " "

.....

1947 szeptember

- 21. Tej, pecsenye-zsiros kenyér retikkel
- 22. Grenadirmars lecsóval
- 23. Tej, burgonya fasírozottal
- 24. Tésztaleves burgonyagarnirung, sült kolbász
- 25. Daraleves, burgonyagarnirung sült hagymával, lekv. palacsinta
- 26. Zöldségleves súpfnudli
- 27. Husleves, garnirung, főtt hus, bukta
- 28. Husleves, felsál burgonyával
- 29. " " "
- 30. " " "

1947 október

- 1. Burgonyaleves, lencsefőzelék, tükörtojás
- 2. Paradicsomleves, spenótfőzelék, tükörtojás, szőlő
- 3. Raguleves, rántott csirke, sült. burg., saláta, lekv. palacsinta
- 4. " " " " " "
- 5. Raguleves, lecsó burgonyával
- 6. Bableves kolbásszal, dalkerli
- 7. Tésztaleves, reszelt dara, almás rétes
- 8. Tarhonyaleves, káposztafőzelék, tükörtojás
- 9. Burgonyaleves, káposztáskocka
- 10. Raguleves, töltött csirke, burg. saláta, lekváros bukta
- 11. Raguleves, sárgarépa főzelék, pogácsa
- 12. Tarhonyaleves sonka, mártás, garnirung
- 13. Sóska leves, lekváros metélt
- 14. Rántott leves, paprikás krumpli, lekv. palacsinta
- 15. Burgonya leves, babfőzelék, rántott kenyér
- 16. Tésztaleves, tarhonya, birsmártás
- 17. Paradicsomleves, birkapörkölt, burgonya, tarhonya, pogácsa



1947 október

- 18. Képosztaleves, lecsó
- 19. Paradicsomleves, káposztás kocka
- 20. Burgonyaleves, sült kolbász káposztafőzelék
- 21. Bableves, sült kolbász, burg. pogácsa
- 22. Rántott leves, grenadimars
- 23. Tarhonyaleves, kalarábéfőzelék, burgonya-fasirozott

.....

Vacsorafeljegyzések

- 24. Tej, pecsenyészir, zöldpaprika
- 25. u. a.
- 26. u. a.
- 29. Kávé, szalonna, birs
- 30. Tej, bukta

1947. november

- 2. Tej, zsiroskenyér, dió
- 3. F. kávé, rántott csirke, dió
- 4. F. kávé, zsiroskenyér, dió
- 5. Lágytojás, birs
- 6. u. a.
- 7. Tej, zsiroskenyér, dió
- 8. Turó retekkel
- 9. Tej, zsiroskenyér
- 10. Sült csirke, bukta
- 11. Kávé, abált szalonna, bukta
- 12. Tej, szalonna, kalács
- 13. Tej, zsiroskenyér
- 14. u. a.
- 15. Sült krumpli zsirral
- 16. Tej szalonna
- 17. Tej, pogácsa
- 18. Sült és pörkölt birka+tarhonya, pogácsa
- 19. Rizses aprólék
- 20. Tej, sült kacska
- 21. Tej, töpörtyü
- 22. Tej, sült kacska
- 23. Tej
- 26. Kávé, abált szalonna
- 27. Tej, kacsamáj
- 28. u. a.
- 29. u. a.
- 30. Sült burgonya, kacsaszir





1947 november ebéd

- 18. Birkasült burgonyával, káposzta és paradicsomsaláta, tarhonya-leves, pogácsa
- 19. Becsináltleves, rizses kacsaprólék, sült vér
- 20. Krumplileves, kacsasült burgonyával, káposztasaláta
- 21. Becsináltleves, lekv. palacsinta
- 22. " sült kacsaburgonyapüré, saláta
- 23. Rántottleves súpfnudli
- 24. Fekete szén
- 25. "
- 26. Babfőzelék tükörtojással, krumplileves
- 27. Bableves, pogácsa
- 28. Tésztaleves, paprikás krumpli, málé
- 29. Daraleves, kacsasült burgonyagarnirung
- 30. Zöldségleves, grenadirmars

1947 december

- 1. Krumplileves, sült hal, szalonburgonya
- 2. Rántottleves, spenót tükörtojással, lekváros pite
- 3. Paradicsomleves, kacsasült, burgonya saláta
- 4. Tarhonyaleves, hurka, burgonya garnirung
- 5. Daraleves, kelkáposzta főzelék, kolbász

.....

□